

MOR

sertifika programi

Sabancı Üniversitesi

MOR SERTİFİKA PROGRAMI

Birleşmiş Milletler
Kadınların ve Kız Çocuklarının
İnsan Haklarının
Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı

Mor Sertifika Programı'na ulaşmak ve bilgi almak için:
www.sabanciuniv.edu/ssbf/bmop

Bu yayın Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı kapsamında hazırlanmış ve basılmıştır.

ISBN: 978-605-88968-1-9

Editör: Ayşe Yüksel
Redaksiyon: Gülayşe Koçak
Tasarım: Punto Baskı Çözümleri
Uygulama: Savaş Yıldırım
Baskı: Punto Baskı Çözümleri
0212 231 30 68 pbx

MOR SERTİFİKA PROGRAMI

Hazırlayanlar
Ayşe Yüksel
Güney Olcay Özer
Münevver Kınalı

Kasım, 2009
İstanbul

İçindekiler

Önsöz	7
Sunuş	9

Bölüm I: Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı	13
---	----

I.1. Sabancı Üniversitesi ve Mor Sertifika Programı	15
I.2. Kadının İnsan Hakları: Mor Sertifika Programı Niçin Gerekli?	16
I.3. Lise Öğretmenlerinin Mor Sertifika Programı'ndaki Rolü	21
I.4. Akademisyen Gözüyle Mor Sertifika Programı	22
I.5. Katılımcıların Gözünden Mor Sertifika Programı	23
I.6. Üniversite Öğrencilerinin Gözüyle Mor Sertifika Programı	24

Bölüm II: Mor Sertifika Programı	27
--	----

II.1. Nisan 2007'den Bugüne Mor Sertifika Programı	27
II.2. Proje İllerinde Neler Yaptık? Neler Yapıyoruz?	30
II.3. Mor Sertifika Programı Ders Planları	32
II.4. Konuştuğumuz, Gerçekten “Toplumsal Cinsiyet” mi?	38

Bölüm III: Etkinlik Örnekleri.....	41
III.1. Ortak Dil Oluşturma Çalışması	42
III.2. Kim Ne Yapar? Ne Yap(a)maz?.....	47
III.3. Yaratıcılığı Etkinleştirirken Düşünme Egzersizi	48
III.4. Toplumsal Cinsiyet Üzerine Beyin Jimnastığı.....	49
III.5. Toplumsal Cinsiyet Atölyesi: “Kolaylaştırma”	52
III.6. Cinsel Tacizi Konuşalım	53
III.7. Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Çalışması.....	54
III.8. Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet Çalışması.....	54
III.9. Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Çalışması.....	55
III.10. Kim Korkar Kadın Hakları Hareketinden: Feminizm Atölyesi	56
 Bölüm IV: Mor Sertifika Başarı Öyküleri.....	 57
IV.1. Toplumsal Cinsiyet Eğitimi Projesi	57
IV.2. Toplumsal Cinsiyet Anket ve Seminerleri	57
IV.3. Kız Öğrencilere Yönelik Çalışmalar	58
IV.4. Sorun Çözümüne Yönelik Çalışmalar.....	58
IV.5. Bilinçlendirme Çalışmaları.....	59
IV.6. Eğitim Materyalleri ve Eğitim Pratiklerine Yönelik Çalışmalar	59
 Kaynakça.....	 60
Ekler	61

Önsöz

Sabancı Üniversitesi 2007 yılı Nisan ayında, Birleşmiş Milletler, İçişleri Bakanlığı ve Sabancı Vakfı'nın İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van'da yürütmekte olduğu bir toplumsal kalkınma ve insani gelişim projesi olan **Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı**'na katılmıştır. Birleşmiş Milletler Ortak Programı kapsamında Sabancı Üniversitesi, eğitim kurumlarında cinsiyet eşitliğinin yaygınlaştırılması ve kadınların ve kız çocuklarının insan hakları konusunda bilgilendirilmesi için **Mor Sertifika Programı**'nı oluşturmuş ve uygulamaya koymuştur.

Ortaöğretim kurumlarını hedef kitle olarak belirleyen Mor Sertifika Programı, bu kurumlarda süregelen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sorgulanarak çözüm önerilerinin geliştirilmesini amaçlamaktadır. Eğitimcinin eğitimi anlayışı ile oluşturulan Mor Sertifika Programı; ortaöğretim kurumlarında görevli öğretmenler aracılığıyla toplumda ve toplumu oluşturan bireylerde, toplumsal cinsiyet farkındalığını yaygınlaştırmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda öğretmenlerle yapılan çalışmalar; toplumsal cinsiyet duyarlılığının lise eğitiminde yaygınlaşması, sınıf içi pratiklere yansımaları, lise öğretmenleri, öğrencileri ve velileri arasında kadınların ve kız çocuklarının insan hakları konusunda farkındalık sağlanması, katılımcılar arasında ortak bir toplumsal cinsiyet dili oluşturulması konularına odaklanmaktadır.

Sabancı Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Mor Sertifika Programı kapsamında 3 yılda toplam 153 lise öğretmeni Mor Sertifika almış, yaklaşık 1000 lise öğretmeni proje illerinde düzenlenen toplumsal cinsiyete giriş seminerlerine katılmıştır. Mor Sertifika Programı'nı tamamlayan lise öğretmenleri, çevrelerinde toplumsal cinsiyet farkındalığını arttıracak ve eşitliği yaygınlaş-

tıracak projeler üretmeye teşvik edilmektedir.

Sabancı Üniversitesi, toplumsal değişim ve gelişimin tek bir kurumun çabasıyla gerçekleşemeyeceğinin, dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının yaygınlaştırılmasının kurumlar arası işbirliği ve dayanışma ile mümkün olduğunun farkındadır. Bu bağlamda Sabancı Üniversitesi; Sabancı Vakfı, İl Milli Eğitim Müdürlükleri, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Hizmetiçi Eğitim Müdürlüğü, çeşitli üniversitelerden akademisyenler, Tarih Vakfı, ERG, farklı medya kuruluşları ve STK'lar gibi çeşitli aktörlerle ortak çalışmalar gerçekleştirerek, Mor Sertifika Programı'nı toplumsal dayanışmanın ve güç birliğinin sergilendiği iyi bir örnek haline getirmektedir.

Sabancı Üniversitesi Mor Sertifika Programı ile kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının korunmasının ve geliştirilmesinin; siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel alanlarda olduğu kadar, eğitim alanında da yerleşmesini sağlayarak toplumsal gelişmenin önünü açmaktadır. Umut ediyoruz ki, Mor Sertifika Programı yakın gelecekte sadece Sabancı Üniversitesi'nde değil, tüm Türkiye'de uygulanan bir program olur ve böylece toplumsal cinsiyet eşitliğinin yerleşmesine bir adım daha yaklaşmış oluruz.

Mor Sertifika Programı

Sunuş

Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı, proje illeri olarak belirlenen İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van'da Aralık 2005'te uygulanmaya başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet duyarlılığının yerleştiği iller yaratmayı hedefleyen bu Program, yerel yönetim, kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını ortak bir hareket planı içinde bir araya getirerek var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı çözümler üretmektedir. Birleşmiş Milletler Ortak Programı'nın öncelikli amacı, ulusal ve yerel düzeyde, yerel karar alıcılarının, sivil toplum kuruluşlarının ve halkın toplumsal cinsiyet konusunda farkındalığının artırılması yoluyla toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesidir. Bu süreçte, altı il için "Yerel Eşitlik Eylem Planları" oluşturulmuş ve yürürlüğe konmuştur. Tüm bu çalışmalar ile geniş kitlelere ulaşılmakta, birçok alanda cinsiyet eşitliği yaygınlaştırılmaktadır.

Toplumsal kalkınmaya katkısı yadsınamaz olan Birleşmiş Milletler Ortak Programı'na Nisan 2007'de ortak olan Sabancı Üniversitesi, Mor Sertifika Programı'nı uygulamaya koymuştur. Lise öğretmenlerine yönelik olarak geliştirilen Mor Sertifika Programı, eğitimcinin eğitimi anlayışını benimseyerek, eğitimde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde faaliyetlerde bulunmaktadır. Mor Sertifika Programı kapsamında yaklaşık 1300 öğretmene ulaşılmış, toplumsal cinsiyet konusunda çok yönlü çalışmalar başlatılmış ve başarılı projeler ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm Türkiye'de yaygınlaştırmak ve bu konudaki duyarlılık ve farkındalığı en yüksek seviyeye ulaştırmak için sürdürülen bu değerli çalışmalarda elde ettiğimiz bilgi, birikim ve tecrübeler ışığında

kararlılıkla yolumuza devam edeceğiz.

Elinizdeki bu kitap, üç senedir yürüttüğümüz çalışmaların ve edindiğimiz deneyimlerin kalıcı olması, aynı zamanda lise öğretmenlerine yürütecekleri çalışmalarda destek olması için hazırlanmıştır.

Bu yolculukta emeği geçen Sabancı Üniversitesi öğretim görevlilerinden, başta Mor Sertifika Programı'nın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve projenin direktörlüğünü yürüten Hülya Adak'a; üç sene boyunca tüm özveri ve katkılarıyla Program'ı ayakta tutan Alev Topuzoğlu, Ayşe Betül Çelik, Ayşe Gül Altınay, Deniz Tarba Ceylan, Gülayşe Koçak, Huriye Arıkan ve Sibel Irzık'a; birikim ve deneyimlerini bizlerle paylaşan Akşin Somel, Annedith Schneider, Ayşe Parla, Bilge Yeşil, Dicle Koğacıoğlu, Nakiye Boyacıgiller, Tara Hopkins ve Tülay Artan'a; gelişleriyle Program'a yeni bir enerji katan Ayten Sönmez, Ruken Alp ve Zeynep Kutluata'ya sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Bu Program'ın eğitime ve toplumsal gelişime sunduğu katkıya inanan, gerek illerdeki çalışmalarda gerekse Mor Sertifika Programı'nda desteklerini esirgemeyen ve Program'ın yürütülmesini kolaylaştıran Milli Eğitim Bakanlığı'na, bakanlığa bağlı ilgili birimlere ve altı ildeki yerel yönetimlere en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Mor Sertifika Programı boyunca çeşitli vesilelerle çalışma fırsatı bulduğumuz değerli akademisyenler; Ayşecan Terzioğlu, Ayşen Bulut, Ayşen Ufuk Sezgin, Beril Taşkın, Elif Ekin Akşit Vural, Feray Kabalcıoğlu, Peykan Gökalp ve Sevim Can'a; Sabancı Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Cins Kulüp ve Toplumsal Duyarlılık Projeleri birimine; Mor Sertifika'yı samimiyetle sahiplenerek, içtenlikle çalışan Sabancı Üniversitesi öğrencilerine ve Mor Sertifika Programı'na farklı aşamalarda destek vermiş olan Amargi, Bianet, ERG, Feminist Yaklaşımlar, Filmmor, KADER, KAMER, Mor Çatı ve Tarih Vakfı'na teşekkür ederiz.

Birleşmiş Milletler Ortak Programı'na maddi ve manevi en büyük desteği sunan, Mor Sertifika Programı'na başından beri inanan ve önyak olan

Sabancı Vakfı Mütevelli Heyet Başkanı Sayın Güler Sabancı'ya ve Sabancı Vakfı'na teşekkürü ayrıca borç biliriz.

Mor Sertifika Programı'nın gerçekleşmesinde kurumsal desteğini esirgemeyen Sabancı Üniversitesi'ne, Program'ın başlangıç tarihinde rektör olan Tosun Terzioğlu'na ve şu anda rektörlük görevini sürdüren Nihat Berker'e teşekkür ederiz.

Son olarak, bizimle bu yolda yürüyen, mücadeleye ortak olan, kendilerinden çok şey öğrendiğimiz ve öğrenmeye devam ettiğimiz ve en önemlisi Mor Sertifika'yı birlikte var ettiğimiz tüm öğretmen arkadaşlarımıza minnettarız.

Hepimiz toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştiği bir dünyada yaşamayı hak ediyoruz. Elinizdeki kitabın bu zorlu yolculukta bir kılavuz olmasını temenni ediyor, yeni uygulamalara ışık tutmasını diliyoruz.

Ayşe Yüksel

Mor Sertifika Programı Proje Koordinatörü

Mor Sertifika Programı Basın Toplantısı, Sabancı Müzesi, İstanbul, Mart 2008.

BMOP Toplantısı, Kars, Haziran 2008.

BÖLÜM I

Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı

“Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı” (BMOP), Birleşmiş Milletler’in Türkiye’deki kuruluşlarının, İçişleri Bakanlığı’nın, Sabancı Vakfı’nın ve Sabancı Üniversitesi’nin desteklediği bir toplumsal kalkınma ve insani gelişim projesidir. Bu proje; yerel yönetimleri, kamu kurumlarını, özel sektörü ve sivil toplum kuruluşlarını ortak bir hareket planı içinde toplayarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasını hedeflemektedir. Bu çerçevede; yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının, önce yerel sonra ulusal düzeyde, cinsiyet eşitsizliği ile mücadele etmesi ve kadınların ve kız çocuklarının ihtiyaçlarına yönelik yerel hizmet modelleri geliştirmesi amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda, öncelikle kamuoyunun toplumsal cinsiyet duyarlılığının arttırılmasına ve kadınların ve kız çocuklarının insan haklarının korunmasına odaklanan bu proje, Aralık 2005’te 6 pilot ilde uygulanmaya başlanmıştır. Pilot illerin; **İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van**’ın proje sonunda toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ayrıcalıklı bir konuma gelmeleri hedeflenmektedir. Bu illerde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığının arttırılmasına ağırlık veren proje, Aralık 2005’ten bu yana her yıl hem daha çok büyüyerek daha geniş bir kitleye ulaşmış, hem de hedeflerini çoğaltmış ve ufuğunu genişletmiştir. Bu süreç içinde pilot illerde **Yerel Eşitlik Eylem Planları** oluşturulmuş ve yürürlüğe konmuştur.

Yerel Eşitlik Eylem Planları

Her pilot ilin kendine özgü ihtiyaç ve kaynakları doğrultusunda geliştirilen

Yerel Eşitlik Eylem Planları, o ilde yerel düzeyde kadın erkek eşitliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu esasa bağlı olarak illerde, uygun hizmet modellerinin geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin, illerin gündelik ihtiyaçları göz önüne alınarak yaygınlaştırılması hedeflenmiş ve eylem planları bu bağlamda yapılandırılmıştır. Yerel Eşitlik Eylem Planları kapsamındaki faaliyetler, 2005 Aralık ayından bu yana, 7 ana kategori altında geliştirilmiştir:

- Yerel Karar Mekanizmalarına Katılım
- Kentsel Hizmetler
- Kadına Yönelik Şiddet
- Ekonomik Güçlenme ve Çalışma Hayatı
- Eğitim ve Sağlık Hizmetleri
- Göç ve Yoksulluk
- Zihniyet Değişikliği ve Farkındalık Yaratma.

BMOP İLLERİ

- İzmir
- Nevşehir
- Kars
- Şanlıurfa
- Trabzon
- Van

Bu Yerel Eşitlik Eylem Planları üzerinden BMOP; proje illerinde yerel düzeyde düzenlemeler yapılarak somut değişimlere gidilebilmesi, böylece kadınların temel haklarının hayata geçirilebilmesi ve gündelik hayat koşullarının iyileşmesi için yaptığı çeşitli çalışmaları başarıyla sürdürmektedir.

2009 yılının sonunda tamamlanacak olan BMOP'un başarısı, proje illerinde uygulanan Yerel Eşitlik Eylem Planları'nın göstergeleri ve yerelde gerçekleşen değişimler aracılığıyla gözlemlenebilmektedir. Bu 6 proje ilinde gerçekleştirilen çok yönlü çalışmalarla toplumsal cinsiyet farkındalığının ve duyarlılığının artması sağlanabilmektedir. Örneğin, BMOP devam ederken yapılan yerel seçimlerde, proje illerinde daha çok sayıda kadının aktif siyasete katılarak karar mercilerine seçildiği görülmüştür. Bu illerden 2004 yılında toplam 122 kadın aday çıkmışken, BMOP yerel eşitlik eylem planları çerçevesinde gerçekleştirilen etkinlikler sonrasında, 2009 yılında bu rakam 191'e ulaşmıştır. BMOP'un proje illerindeki başarılarını diğer faaliyet alanlarında da buna benzer somut verilerle görmek mümkündür.

I.1. Sabancı Üniversitesi ve Mor Sertifika Programı

Nisan 2007’de Birleşmiş Milletler Ortak Programı’na dâhil olan Sabancı Üniversitesi, 6 pilot ildeki ortaöğretim kurumlarını ve lise öğretmenlerini hedef kitle olarak belirledi. Sabancı Üniversitesi öğretim görevlilerinden oluşan Mor Sertifika proje ekibi, “eğitimcinin eğitimi” anlayışıyla lise öğretmenlerine yönelik Mor Sertifika Programı’nı tasarladı.

2007’den bu yana Sabancı Üniversitesi Kampüsü’nde 3 Mor Sertifika Programı düzenlendi ve 153 lise öğretmeni bu eğitim programını tamamlayarak “Mor Sertifikalı” oldu. Özel olarak ortaöğretime, genel olarak bütün eğitim sistemine toplumsal cinsiyet bilinci yerleştirme düşüncesiyle yola çıkan Mor Sertifika Programı’nın hedefleri;

- Öncelikle eğitim alanında toplumsal cinsiyet farkındalığını arttırmak ve her alanda toplumsal cinsiyet eşitliğini yaygınlaştırmak,
- Lise öğretmenlerinin ve onlar aracılığıyla liseli gençlerin, kadınların insan hakları konusundaki farkındalıklarını arttırmak,
- Toplumsal cinsiyet farkındalığı yüksek lise öğretmenleri sayesinde toplumsal cinsiyete duyarlı bir müfredat geliştirmek ve eğitim materyallerinde köklü bir değişim gerçekleştirmek,
- “Eğitimcinin eğitimi” anlayışına odaklanmak ve lise öğretmenlerinin eğitim stratejilerini toplumsal cinsiyet bilinciyle harmanlayarak, sınıf içi pratiklerinde ve gündelik hayatlarında toplumsal cinsiyet farkındalıklarını güçlendirmek,
- “Eğitimcinin eğitimi” yoluyla öğrencilere ulaşmak ve böylece giderek, toplumsal cinsiyet farkındalığı ve duyarlılığı kazanmış, toplumsal cinsiyet eşitliğini özümsemiş ve bunu sağlamak için çaba gösteren genç bir nüfus oluşturmak,

şeklinde maddelenebilir.

Sabancı Üniversitesi proje ekibi, Mor Sertifika Programı’nı yürütmekle sınırlı kalmayıp, bunun yanı sıra hem pilot illerde, hem İstanbul ve Ankara’da çok çeşitli çalışmalar da yürütmektedir.

Bu çalışmalara bazı örnekler:

- 2007 yılında düzenlenen Kadın Çalışmaları Sempozyumu'na, pilot illerdeki üniversitelerden toplumsal cinsiyet ve kadın konulu çalışmalar yapan öğretim görevlileri katılarak, pilot illerde yapılabilecek toplumsal cinsiyet çalışmaları üzerine beyin fırtınası yapmışlardır.
- Sabancı Üniversitesi proje ekibi, proje illerini düzenli olarak ziyaret ederek, Toplumsal Cinsiyete Giriş atölyeleri düzenlemektedir ve İstanbul'daki Mor Sertifika Programı'na katılamayan lise öğretmenleri arasında da toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısının giderek yerleşmesini sağlamaktadır. Atölyelerin yanı sıra Sabancı Üniversitesi proje ekibi bu 6 ilde bulunan İl Milli Eğitim Müdürlükleri ile koordinasyon toplantıları düzenlemekte ve İl Milli Eğitim Müdürlüklerinin yerelde toplumsal cinsiyet çalışmaları yürütmesi yönünde lobi yapmaktadır.
- Proje illeri dışında da pek çok etkinlikte bulunan Sabancı Üniversitesi proje ekibi, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı, Eğitim Reform Girişimi (ERG) ve Tarih Vakfı ile ortak çalışmalar da düzenlemekte ve böylece proje illeri dışında da lise öğretmenlerine aktif olarak ulaşmaktadır.
- Sabancı Üniversitesi proje ekibi, cinsiyete dayalı şiddet, cinsel yönelim ve homofobi gibi toplumsal cinsiyet bilinci gerektiren konularda çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla ve üniversitelerle güçbirliğine gidip, ortak çalışmalar yürütmektedir. Düzenlenen toplantı ve seminerlerde proje ekibi, toplumsal gelişime katkıda bulunmak, toplumsal cinsiyet farkındalığının ana akımlaşmasını sağlamak ve toplumsal cinsiyet duyarlılığını arttırmak amacıyla kamuya yönelik etkin çalışmalar sürdürmektedir.

I.2. Kadının İnsan Hakları: Mor Sertifika Programı Niçin Gerekli?

İnsani gelişimin temel gereklerinden olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için toplumu oluşturan her bireyin eşit insan haklarına sahip olması gereklidir. Fakat “insan hakkı” kavramını kullanmak, tek başına toplum-

sal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için ne yazık ki yeterli olamıyor. Cinsiyetler arasındaki eşitsizliğin giderilmesi ve kadının güçlendirilmesi için bütün dünyada hem kadınların insan haklarına, hem de kadın haklarına vurgu yapılmaktadır. “Tüm insanların sahip olduğu temel hak ve özgürlükler” anlamına gelen “insan hakları”nın, kadınlar için de geçerli olduğu ve toplumların kadınların insan haklarını da gözetmek ve korumak zorunda olduğunun kabulü dahi, belli eşitsizliklerin giderilmesine yetmemektedir. Bu nedenle, ayrı bir kavram olarak “kadın hakları”, özel bir önem kazanmıştır. Temel insanlık haklarının korunmasının yanı sıra, kadınlığa özgü sorunlara çözüm üreten ve toplumlardaki cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi yönünde önemli bir kazanım olan kadın hakları, CEDAW sözleşmesi ile garanti altına alınmıştır.

CEDAW

Birleşmiş Milletler tarafından 1979 yılında üye ülkelerin imzasına açılan ve var olan insan hakları belgelerinin, kadınların kadınlığa özgü sorunlarını tam olarak kapsamadığına, bu konuda özel düzenlemelere ve önlemlere gereksinim bulunduğuna işaret eden “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ve Hukuk

Hukuk, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gözetmiyor varsayılrsa da baskıcı ve cinsiyetçi ideolojilerin yaygın olduğu bir kültürün üretimi olduğu için yapısında toplumsal cinsiyet ayrımcılığını barındırır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ilkelerinin yasalar ve anayasal güvencelerle desteklendiği durumlarda bile, pratikte erkeğe ayrıcalık tanıyan kurallar öne çıkabilir.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

Kanun Numarası: 2709

Kabul Tarihi: 18.10.1982

Yayımlandığı Resmi Gazete Tarihi: 09.11.1982 Sayı: 17863 (Mükerrer)

X. Kanun Önünde Eşitlik

MADDE 10- Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

(Ek fıkra 07/05/2004-5170/1 md.)

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçirilmesini sağlamakla yükümlüdür.

Sözleşmesi” (CEDAW - *Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*), kadın hakları hareketinde bir dönüm noktasıdır. CEDAW Sözleşmesine göre kadınlara karşı ayrımcılık; “Siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerin, medeni durumları ne olursa olsun kadınlara tanınmasını, kadınların bu haklardan yararlanmalarını veya kullanmalarını engelleme veya hükümsüz kılma amacını taşıyan veya bu sonucu doğuran, cinsiyete dayalı herhangi bir ayırım, dışlama veya kısıtlama”^{*} anlamına gelir. CEDAW sözleşmesine taraf olan devletler aynı zamanda, “Erkeklerle kadınlar arasında tam bir eşitliğin gerçekleşmesi için kadınlarla erkeklerin toplumdaki geleneksel rollerinde bir değişikliğe ihtiyaç bulunduğu”^{**} tespitine katılmakla ve bu konudaki düzenlemeleri sağlamakla yükümlüdür.

CEDAW üye ülkelerin imzasına sunulduktan on yıl sonra, yani 1989’da, 40 ülke tarafından imzalanmıştı. Bu süreç dünyada çok yavaş ilerlerken Türkiye, “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nin imzalanmasını 11.06.1985 tarih ve 3232 sayılı kanunla uygun buldu. Sözleşme, 24.07.1985 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından 85/9722 sayılı kararla onaylandı ve 14.10.1985 tarih ve 18898 sayılı Resmi Gazete’de yayımlandı. Böylece, kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi, Türkiye’de iç hukukun bir parçası haline geldi. ^{***}

Devam eden süreçte, 7.05.2004 tarihinde 5170 sayılı kanunun kabulüyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 10. maddesine, “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin hayata geçmesini sağlamakla yükümlüdür.” fıkrası da eklenmiştir. Ancak, anayasal düzenlemeler ve uluslararası sözleşmeler her ne kadar, kadın - erkek eşitliğini teminat altına almışsa da, bu hukuki düzenlemeler, genelde yalnızca teorik düzeyde kalmaktadır. Oysa devletler asıl, bu uygulamaları pratik hayata geçirmekle yükümlüdürler.

^{*} Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW sözleşmesi)

^{**} agy.

^{***} Berktaş, F. (2004)

Binyıl Hedefleri

Kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olmaları konusunda CEDAW sözleşmesinin yanı sıra diğer bir önemli ve güncel gelişme de, 55. BM Genel Toplantısı'nda "Binyıl Hedefleri" (*Millennium Development Goals*) başlığı altında alınan kararlardır. 2000 yılında 147 devlet ve hükümet başkanının, 189 üye ülkenin temsilcilerinin bir araya geldiği Binyıl Zirvesi bünyesinde gerçekleşen Binyıl Hedefleri; dünya üzerindeki yoksulluk ve açlıkla mücadele etmek, tüm bireylerin temel eğitim almasını sağlamak, kadınların durumunu güçlendirmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak gibi konuları kapsamına almaktadır. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının önemi, bu Zirve ve alınan kararlar aracılığıyla bir kez daha vurgulanmıştır. CEDAW sözleşmesi ve Binyıl Hedefleri'nin yanı sıra, kadının insan haklarına ve toplumda edinmesi gereken etkin role işaret eden raporlar; araştırma merkezleri, üniversiteler ve ekonomi forumları tarafından sürekli olarak hazırlanmakta ve sunulmaktadır.

Mor Sertifika Programı'nın en temel hedeflerinden biri, hem CEDAW sözleşmesinde hem de Birleşmiş Milletler Binyıl Hedefleri'nde yer alan "toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması" esasını yaygınlaştırmaktır. Bu bağlamda Mor Sertifika Programı; kadının kendine özgü sorunlarını ve kadınların insan haklarını lise öğret-

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı ile Mücadelede Uluslararası Girişimler

- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi (1948); hakların evrenselliği fikrini ortaya çıkarmış olmasına rağmen bu bildiri kadınların kadın olarak ihtiyaçlarına işaret etmemiştir. Bu bildiri özel alandan ziyade kamusal alana; resmi politik ve sivil haklara odaklanmıştır. Öyle ki, İnsan Hakları Bildirisi söylemleri kadınların beden bütünlüğünün şiddete maruz kalmasını içermemektedir.
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşmesi veya CEDAW (1979); kadının insan haklarını vurgulayarak, kadının ayrımcılığa maruz kalmadan özgür yaşama hakkının altını çizmektedir.
- Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı (1993); insan hakları içerisinde kadın haklarının görünmezliğine işaret eden "Kadın Hakları İnsan Haklarıdır" sloganını hayata geçirmiştir.
- Pekin Birleşmiş Milletler Dünya Kadın Konferansı (1995); 1994'de gerçekleşen Kahire Nüfus ve Kalkınma Konferansı'nda yer alan cinsel ve doğurganlık haklarının yanı sıra kadınların ekonomik, sosyal, kültürel haklarının da gündem maddeleri haline getirilerek kavramsallaştırılması genişletilmiştir.

menleri vasıtasıyla kitlelere duyurmayı ve toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık kazanmış bir toplum yaratmayı hedeflenmektedir. Mor Sertifika proje ekibi, Türkiye'nin toplumsal cinsiyet konusunda diğer ülkelere göre konumunu takip etmek ve toplum içerisinde kadının ekonomi, siyaset, eğitim ve sağlık hizmetleri alanlarında durumunu tespit edebilmek adına çeşitli raporları, yayınları ve forumları düzenli olarak takip etmektedir.

“Toplumsal Cinsiyet Uçurumu” Raporu

Mor Sertifika proje ekibinin özellikle takip ettiği en önemli araştırmalardan biri de; Dünya Ekonomik Forumu'nun “Toplumsal Cinsiyet Uçurumu” Raporu'dur (*Global Gender Gap Report*). Bu rapor her yıl sonunda düzenli olarak yayınlanan ve çeşitli parametreler ışığında farklı ülkelerde kadının durumunu gözler önüne seren önemli raporlardan biridir. Ülke kaynaklarının kadınlar ve erkekler arasındaki paylaşımını gözler önüne seren bu rapor, söz konusu ülkeleri; ekonomik olanaklar ve ekonomiye katılım, eğitime erişim, sağlıklı ve uzun bir hayata sahip olma ve politikaya katılım parametreleriyle değerlendirmektedir. Bu ve benzeri raporlar, toplumların ilerlemesi ve gelişmesinin, ancak kadınların ekonomik, sosyal ve politik hayata katılımının artmasıyla mümkün olabileceğini göstermektedir.

2007* ve 2008** yıllarında yayınlanmış olan Toplumsal Cinsiyet Uçurumu raporları, Türkiye'nin, kadınların ekonomik, sosyal ve politik hayata katılımı bakımından yalnızca 7 ülkenin ilerisinde olduğunu ortaya koymaktadır. 2009*** yılı raporundaysa Türkiye'nin daha da gerileyerek, 134 ülke arasında 129. sırada yer almakta olduğunu görüyoruz. Bu sıralama Türkiye'de kadınların ekonomi, politika ve eğitim alanlarında katılımlarının ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin ne kadar yetersiz olduğuna; dünya sıralaması içinde yer alan ülkelerin sadece beşinden daha iyi durumda olduğuna işaret etmektedir.****

* Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2007, Erişim: 20 Kasım 2009, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/rankings2007.pdf>

** Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2008, Erişim: 20 Kasım 2009, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2008.pdf>

*** Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2009, Erişim: 20 Kasım 2009, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2009.pdf>

**** 2008 ve 2009 yılında yayınlanan raporlarda yer alan ve sıralamaya katılan ülkelerin karşılaştırıldığı değerlendirme tabloları ekte yer almaktadır.

Kadın haklarının ve kadınların insan haklarının farkında olunması ve her türlü eşitsizliğe karşı mücadele edilmesi, toplumu oluşturan tüm bireylerin çabası ile ancak mümkün olabilir. Eğitim ise kadın hakları ve kadınların insan hakları konularındaki farkındalığın oluşturulmasında en önemli araçlardan biridir. Bu düşünceden yola çıkılarak Mor Sertifika Programı, kadının statüsünü değiştirecek ve kadının insan haklarını işler hale getirecek çok yönlü bir eğitim programı olarak tasarlanmıştır.

I.3. Lise öğretmenlerinin Mor Sertifika Programı'ndaki Rolü:

Bireylerin toplumsal cinsiyet rollerini benimsemelerinde eğitimin önemi yadsınamaz. Özellikle ortaöğretim, öğrencilerin hayatlarının en kritik dönemlerinden biridir. Ergenlik çağı, gençlerin cinsel kimliklerinin biçimlendiği yıllardır. Aynı zamanda ortaöğretim, gençlerde toplumsal cinsiyet farkındalığı uyandırmak için çok önemli bir fırsat sunmasının yanı sıra, gençlerin lise eğitimlerini bitirdikten sonra hayatlarını nasıl sürdüreceklerine karar verdikleri önemli bir dönüm noktasıdır. Bu bağlamda, bütün öğrencilerin bu kararı verirken toplumsal cinsiyet farkındalığına sahip olması, kız çocuklarının haklarının ve imkânlarının özellikle bilincinde olmaları Mor Sertifika Programı'nın nihai hedeflerinden biridir.

Mor Sertifika Programı'nın hedef kitle olarak liseleri ve lise öğretmenlerini belirlemiş olmasının başlıca nedenlerinden bir tanesi de, lise müfredatında ve eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet duyarlılığının yer almasıdır. Diğer bazı nedenler ise; toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı öğretmen sayısının yeterli olmaması, öğretmenlerin öğrencilerine olumlu rol model oluşturmamalarıdır. Oysa öğretmenler, gençlerle her gün birebir ilişki halindedir, dolayısıyla öğrencilerin bilinçlendirilmesinde ve eğitilmesinde kilit bir rol oynayabilirler. Mor Sertifika Programı lise öğretmenleriyle yaptığı çalışmalarla ortak bir toplumsal cinsiyet dili ve zemini oluşturmayı amaçlamaktadır; bunun için de öğretmenlerin, gerekli temel toplumsal cinsiyet eğitimini almış olmaları gerekmektedir.

Lise öğretmenleriyle ve idarecileriyle yapılan çalışmalarda Mor Sertifika Programı işte bu nedenle "eğitimcinin eğitimi" anlayışını benimsemiştir.

Lise öğretmenleri, yalnızca öğrencilerine değil, meslektaşlarına ve velilere de toplumsal cinsiyet farkındalığı kazandıracak güce sahiptirler. Bu amaç doğrultusunda Mor Sertifika Programı'na katılan öğretmenler bilgilendirme etkinlikleri düzenleyerek, ayrıca kendi hayatlarındaki cinsiyetçi öğeleri tespit edip rol model oluşturarak değişimin lokomotifi olabilirler.

I.4. Akademisyen Gözüyle Mor Sertifika Programı

Hiyerarşik ve tepeden inme eğitim anlayışına karşı duran Mor Sertifika Programı'ndan lise öğretmenlerinin yanı sıra, Program'a katkıda bulunan akademisyenlerin de kazançlı çıkmış olması, şaşırtıcı değildir. Program'ın akademik kadrosu, Sabancı Üniversitesi'nin farklı fakültelerinden akademisyenlerin, eğitim ile cinsiyetçilik ilişkisi üzerine düşünmek için bir araya gelmesiyle oluşmuştur; yani Program, farklı çalışma alanlarından dolayı akademik ilişkilerinde kolay kolay biraraya gelemeyen akademisyenleri ortak bir amaç etrafında birleştirmiş ve birbirleriyle deneyim paylaşımını mümkün kılmıştır.

2008 yılı Kasım ayında Koç Üniversitesi'nde gerçekleştirilen **Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları Konferansı**'nda sunulmak üzere, Mor Sertifika Programı'nda görev alan akademisyenlerle, Mor Sertifika deneyimleri üzerine görüşmeler yapıldı. Bu görüşmelerde akademisyenler, Program'ın kendileri üzerindeki dönüştürücü etkisini ve farklı deneyimlerini paylaştılar. Akademisyenler Mor Sertifika deneyimini *halen ve şimdi* devam eden bir farkındalık kazanma ve öğrenme süreci olarak benimsediklerini anlattılar ve Program'ın; öğretmenin ve öğrenmenin çift taraflı bir süreç olduğu gerçeğini ortaya koymadaki başarısına işaret ettiler, gündelik hayatlarına ve mesleki deneyimlerine olan dönüştürücü katkısını vurguladılar.

Mor Sertifika Programı'nın hedef kitlesi lise öğretmenleri gibi görünse de, Program'da yer alan akademisyenler, çok değerli deneyimler kazanmıştır. Bunda, Program süresince akademisyenler ve lise öğretmenleri arasında bir hiyerarşi veya iktidar ilişkisinin bulunmamış olmasının büyük katkısı, aşîkârdır.

I.5. Katılımcıların Gözünden Mor Sertifika Programı

Mor Sertifika Programı'nın nesnel olarak değerlendirilmesi, katılımcıların ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılması ve içeriğinin güncellenmesi açısından katılımcı değerlendirme anketleri önemli bir rol oynamaktadır. Bu değerlendirme anketleri aracılığıyla hem Program'ın başarısı ölçülebilmekte hem de katılımcılar Mor Sertifika Programı'na dair geribildirimlerini verebilmektedir. Bu bağlamda, bir haftalık programa katılan lise öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet ile ilgili kazanımlarını ve Program'dan edinimlerini gözlemek mümkün olmaktadır.*

Mor Sertifika Programı sonrası katılımcıların Program'ı ve Program'la olan ilişkilerini değerlendirdikleri anketlerden birkaç alıntıya aşağıda yer verilmiştir:

“Bilmediğim nice kelimenin anlamını öğrendim. Birçok öğretmeni ve onların hayatlarını tanıma olanağı buldum.”

“Öncelikle ders kitaplarında, aynı zamanda kendi hayatımda toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat edeceğim. Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya devam edeceğim.”

“Matematik öğretmeni olarak en büyük farkındalığım örnekler (ders kitaplarındaki) oldu. Bundan sonra örnekleri seçerken daha dikkatli davranmam gerektiğine inanıyorum.”

“(Programda) İşlenen konulara ilgim fazla, fakat bilgim yetersizmiş. Beni programa dâhil ettiğiniz ve böylesi bir hizmetiçi eğitim faaliyeti hazırladığınız için çok teşekkür ederim.”

“Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet, çocukların cinsiyet anlayışının farkındalığına varması açısından çok önemlidir. Değer yargılarının olduğu yaşlara denk gelen okul döneminde toplumsal cinsiyet olgusunu çocuklara kazandırmanın ilk adımı ders kitaplarıdır. Yani toplumda rollerin eşit biçimde paylaştırılması, böylece geleceğe sağlıklı bireyler yetiştirilmesini sağlamaktır. Ders kitapları topluma örnek olmalı ve top-

* Mor Sertifika Programı Değerlendirme Anketi örneğini ekler bölümünde bulabilirsiniz.

lumun değer yargılarını değiştirmelidir.”

“Özetle şunu söyleyebilirim; toplumsal cinsiyet konusunda farkındalığım daha da arttı, zaten bu programdan önce de araştırmalar ve gözlemler yapıyordum, ama bundan sonra daha bilinçli olacağım. Bu saat-ten itibaren büyük bir sorumluluk aldığımı düşünüyorum. Yeni eğitim-öğretim yılından itibaren çalışmalarında, buradan edindiğim kazanımları, tecrübeleri paylaşacağımdan emin olabilirsiniz.”

“Konu (toplumsal cinsiyet) hakkında detaylı ve geniş bir perspektif vermeye çalıştınız. Türkiye ve dünyada kadının karşılaştığı güçlükler dile getirildi. Bu çalışmaya katıldığım için çok memnun oldum. Bu konularda elimden geldiği kadar çalışmalara katkıda bulunmak isterim. Sizlerin de elde ettiği verilerle bu konu hakkında bir ilerleme sağlanacaktır. Türkiye’de konuyla ilgili ciddi çalışmalar yapılmakta olduğunu görmek, gelecek konusundaki karamsar düşüncelerimi aydınlatmaya başladı. Şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra da Türkiye’de kadının ve kız çocuklarının hak ettikleri yerde olmaları ve eşit haklara sahip olmaları konusunda elimden geleni yapacağım.”

I.6. Üniversite Öğrencilerinin Gözüyle Mor Sertifika Programı

Düzenli olarak Sabancı Üniversitesi Kampüsü’nde gerçekleşen Mor Sertifika Programı’nın kampüsteki öğrencilerle etkileşim içinde olmaması kuşkusuz mümkün değildir. Sene içerisinde ve Program boyunca yürütülen çalışmalarda; üniversitedeki öğrenciler ve öğrenci kulüpleri ile işbirliği içerisinde çalışmaya her zaman önem verilmiştir. Birincil hedefi lise öğretmenleri arasında toplumsal cinsiyet farkındalığını arttırmak olan bu Program aynı zamanda, toplumsal cinsiyet farkındalığını ve bilincini üniversite içinde de yaygınlaştırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet çalışmalarını üniversitede öğrenciler ile işbirliği yaparak görünür kılmaya her zaman önem verilmiştir.

Aşağıda, Mor Sertifika Programı’nın parçası olmuş öğrencilerin deneyimlerine yer verilmiştir:

“İnternette Mor Sertifika Programı’nın neler yaptığını görünce çok heyecanlandım ve hemen bunun bir parçası olmak istedim. Üniversiteye gelinceye dek hiç sorgulamadığım toplumsal cinsiyet rollerine lise öğretmenlerinin dikkatini çekme ve bu farkındalığı Türkiye’nin farklı yerlerindeki okullarına taşıyabilecek olmaları fikri benim için çok büyük motivasyon oldu ve çalıştığım her anı zevkli kıldı. Bir yandan çalışırken bir yandan atölyelere katılmak, tartışmalar sırasında farklı sesler duymak, bana da çok büyük farkındalık sağladı. Türkiye gibi toplumsal cinsiyet uçurumunun bu denli derin olduğu bir ülkede, böyle bir çalışmaya katkı sağladığım için çok mutluyum. Bu Program’da edindiğim deneyimlerle ve Mor Sertifika ekibinin yardımlarıyla Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet Kulübü olan ‘Cins Kulüp’te çalışmalarına devam ediyorum”

“Sabancı Üniversitesi’nde öğrenim gördüğüm süre boyunca üzerinde durduğum en önemli sorulardan biri akademik olarak ilgilendiğimiz konuların gündelik hayatımızdaki ve yaşadığımız çevredeki yansımalarını nasıl görebileceğimiz sorusuydu. Bir diğer deyişle, akademi ve hayat nasıl iç içe geçebilir, akademik bilgi bize nasıl bir somut kazanım sağlayabilirdi? Mor Sertifika Programı’nda çalıştığım yaz boyunca Türkiye’nin altı ilinden gelen pek çok farklı öğretmenle fikirlerimizi paylaşarak, beraber atölyelere katılarak ve en önemlisi mevcut lise eğitiminde toplumsal cinsiyetin yerini tartışarak bu hayalimi gerçekleştirme imkânı buldum. Ben Mor Sertifika Programı’na, hepimizin bir zamanlar okuduğu okullarda verilen eğitimden daha eleştirel, daha adil, daha duyarlı ve daha eşitlikçi bir eğitimin mümkün olabileceğine inanarak katıldım. Gerçekleştirdiğimiz bir haftalık programla bunun için ufak da olsa bir adım attığımızı düşünüyor ve böyle bir deneyimin hem kendi adıma hem de öğretmenler adına oldukça dönüştürücü olduğuna inanıyorum.”

Mor Sertifika Programı, İstanbul, Temmuz 2009.

İyi Örnekler Konferansı, İstanbul, Nisan 2009.

BÖLÜM II

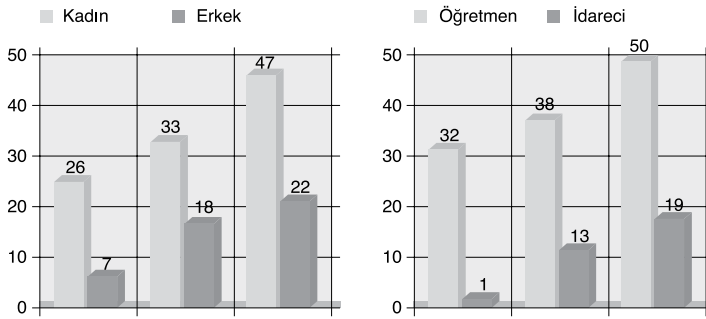
Mor Sertifika Programı

Bu bölümde Mor Sertifika Programı'nın hem teorik altyapısına hem de proje sürecinde geçirdiği değişim ve gelişime yer verilmektedir. İlk Mor Sertifika tecrübesinden bu güne geldiğimizde; eğitimcinin eğitimi anlayışının giderek daha çok yerleştiği, programın etkileşime daha fazla olanak verecek şekilde uygulandığı, ilk günkü dinamizmini koruduğu ve hala büyük bir dönüşüm potansiyeli barındırdığı gözlemlenmektedir. Bu bölümde ayrıca, yapılan etkinliklerin Mor Sertifika Programı'na etkisine değinilmekte, ders planlarının hazırlanma süreci ve modüllerin içeriği hakkında bilgi verilmektedir. Bölüm; toplumsal cinsiyet farkındalığının grup içinde konuşulurken nasıl algılandığı ve tartışmalarda ne tür dinamiklerin ortaya çıktığı üzerine bir tespit ile sona ermektedir.

II.1. Nisan 2007'den Bugüne Mor Sertifika Programı

Mor Sertifika Programı'nın hedef kitlesi; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve kız çocuklarının insan hakları konularında çalışmaya ve kendini geliştirmeye istekli, proje illerinden lise öğretmenleridir. Program, 2007 yılının Haziran ayından bu yana, her yıl yaz aylarında İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van illerinden lise öğretmenlerini, Sabancı ve diğer üniversitelerden akademisyenleri, çeşitli medya kuruluşlarından ve STK'lardan temsilcileri Sabancı Üniversitesi Tuzla Kampüsü'nde ağırlamaktadır.

Mor Sertifika Programı'nın içeriği, yapılan il toplantıları, akademisyenlerle yapılan proje toplantıları, geçmiş Program uygulamalarından edinilen deneyimler, yapılan değerlendirme ve öneriler doğrultusunda her yıl yenisinden yapılandırılmaktadır. 2007 yılında iki günlük bir program olarak ger-

Mor Sertifika Programı'na Katılım

çekleşen ilk Mor Sertifika'dan sonra, Program'ın hem yönteminde hem de yapısında önemli değişikliklere gidilmiş, her yıl yapılması planlanan temel eğitim modülleri ortaya çıkmıştır. Temel eğitim modüllerinin yanı sıra, konuyla ilgili akademisyenlerin uzmanlık dallarına göre belirlenen konular da programa dahil edilmiştir.

Etkin Katılım

Katılımcıların modüllerde sunulanlara daha etkin bir şekilde iştirak etmelerini sağlamak amacıyla, ilk Mor Sertifika Programı'ndan sonra düzenlenen Programlarda atölye çalışmalarının ve tartışma oturumlarının sayısı arttırılmıştır. Bu yeni yapılanmadan sonra Mor Sertifika, katılımcıların üretim sürecine daha kolay katıldığı, daha aktif rol aldığı, deneyimlerini birbirleri ve kolaylaştırıcıları ile daha faal ve etkin biçimde paylaştıkları bir program haline gelmiştir. Mor Sertifika Programları boyunca toplumsal cinsiyet eğitimi modüllerinin yanı sıra, karşılıklı etkileşimi daha da kolaylaştıran atölye çalışmaları, paneller, film gösterimleri ve okuma tiyatrosu gibi etkinlikler de düzenlenmiştir.

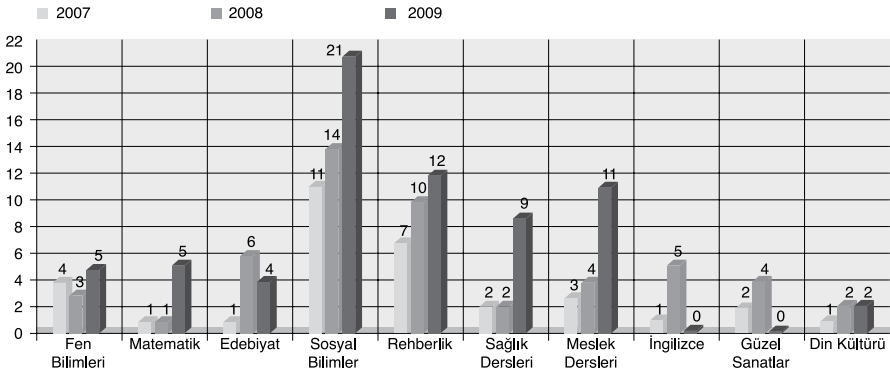
Geribildirim ve Değerlendirme

2009 yılında yapılan Mor Sertifika Programı'nda katılımcılardan istenen günlük değerlendirmelerin uygulanış yönteminde de temel bazı değişiklikler yapılmıştır. Geçmiş Programlarda günlük değerlendirmeler her günün sonunda katılımcılardan yazılı olarak istenmekteydi. Oysa 2009'da katılım-

cılar her günün sonunda bir araya gelerek o günün modülleri üzerinde tartışmışlardır. Bu oturumlarda katılımcılar birbirleriyle düşünce ve izlenimlerini paylaşmış, karşılıklı fikir alışverişinde bulunmuş, modüllerde sunulan materyalleri kendi sınıf içi pratiklerinde nasıl uygulayabileceklerini beraberce irdelemişlerdir. Bu yöntem sayesinde lise öğretmenleri arasında etkileşim pekiştirilmiş, aynı zamanda programa etkin katılımları da sağlanmıştır.

Sayısal Artış

Mor Sertifika Programı, 2007 yılında 33 lise öğretmenin katıldığı iki günlük Program sonrasında büyümeye ve genişlemeye başlamıştır. Bu bağlamda daha kapsayıcı bir yapıya bürünmesi amacıyla Mor Sertifika Program süresinin iki günden beş güne çıkartılmasına karar verilmiştir. Program'a katılan lise öğretmenlerinin sayıları ve branşları da bu ekseninde genişletilmiştir. 2008 yılında proje illerinden davet edilen 51 lise öğretmeni "Mor Sertifikalı" olmuşken, 2009 yılında Program'a 69 lise öğretmeni katılarak sertifika almaya hak kazanmıştır.

Branşlara Göre Mor Sertifika Programı'na Katılım

2009 Mor Sertifika Programı

Geleneksel toplumsal cinsiyet kalıplarını ve rollerini sorgulamak, toplumsal cinsiyetle ilgili söylemleri tanımlamak ve gençler için toplumsal cinsiyet duyarlılığını örnekleyen rol modelleri geliştirmek amacıyla planlanan Mor Sertifika Programı'nın 2009'da sunduğu eğitim modülleri, şunlardı:

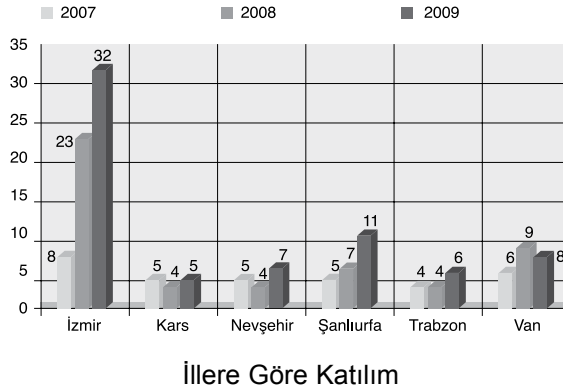
- Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm
- Yaratıcı Yazma Atölyesi
- Cinsel Taciz Atölyesi
- Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk
- Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet
- Feminist Tarih Yazımı
- Toplumsal Cinsiyet ve Edebiyat
- Sağlıkta ve Hastalıkta Kadın Olmak: Tıp Alanındaki Cinsiyetçi Bakış Açısı
- Ergen Ruh Sağlığı
- Şiddeti Konuşalım: Şiddet, Cinsel Şiddet ve Şiddetin Ruh Sağlığına Etkisi Atölyesi
- Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Atölyesi
- Kolaylaştırma Atölyesi
- Toplumsal Cinsiyet Açısından Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar
- Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Siyasetteki Yeri
- Toplumsal Cinsiyet ve Medya Paneli
- “Teoriden Pratiğe Toplumsal Cinsiyet” Atölyesi
- “Tabu” Belgeseli Toplumsal Önyargılarımızla Yüzleştiyor

Milli Eğitim Bakanlığı Sertifikası

2008 yılında Sabancı Üniversitesi ve Hizmetiçi Eğitim Dairesi Başkanlığı arasında imzalanan protokolle Mor Sertifika Programı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da resmen tanındı. Böylece 2008 ve 2009'da beş günlük programı tamamlayan 120 lise öğretmeni, Sabancı Üniversitesi tarafından verilen Mor Sertifikalarının yanı sıra, Milli Eğitim Bakanlığından da sertifika almaya hak kazanmış oldu.

II.2. Proje İllerinde Neler Yaptık? Neler Yapıyoruz?

Mor Sertifika proje ekibi 6 proje ilini her yıl en az bir kere ziyaret etmiş ve illerde toplantılar düzenlemiştir. Bu ziyaretleri sırasında “Toplumsal Cinsiyete Giriş Atölyesi” ve “Mor Sertifikalı Öğretmenlerle Koordinasyon Toplantıları” olmak üzere iki ayrı toplantı düzenlemiştir:

Toplumsal Cinsiyete Giriş Atölyesi

“Toplumsal Cinsiyete Giriş Atölyesi ve Mor Sertifika Tanıtım Toplantısı” başlığı altında gerçekleştirilen toplantılara, illerdeki her liseden Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen birer öğretmenin ve birer idarecinin katılması istenmiştir. Bu atölye çalışmaları boyunca; “toplumsal cinsiyet duyarlılığı”, “toplumsal cinsiyet eşitliği”, “kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rolleri”, “cinsiyet ayrımcılığı” gibi kavramları tartışmak, bunlar konusunda farkındalık yaratmak, bir ortak dil oluşturmak hedeflenmiş ve çalışmaların içeriği bu doğrultuda düzenlenmiştir. Bu toplantılarda uygulanan farklı atölye yöntemleriyle lise öğretmenleri toplumsal cinsiyet ile ilgili çeşitli kavramlar ve lise eğitiminin cinsiyetçi yaklaşımlardan nasıl arındırılabilceği üzerine düşünmeye sevk edilmiştir. Örneğin; ders kitaplarındaki ihlaller üzerine yapılan atölye çalışmalarında lise ders kitapları ve eğitim materyallerinin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından incelenmesinin önemine dikkat çekilmiş ve öğretmenler hem lise müfredatını daha eşitlikçi kılmaları, hem de gündelik ve okul hayatında öğrencilere daha eşitlikçi davranışları konusunda teşvik edilmiştir.

Bu toplantılardan alınan geribildirim ve değerlendirmeler doğrultusunda Mor Sertifika Programı’nın yapısında bazı değişiklikler yapılmıştır. Özellikle il toplantılarının; hem Program içeriğinin yapılandırılması hem de proje ekibinin donanım kazanması açısından çok yapıcı etkileri olmuştur.

Daha önce Mor Sertifika Programı'na ya da illerdeki toplantılara katılmamış olan lise öğretmenleriyle gerçekleştirilen bu toplantılarda, Mor Sertifika Programı'nın tanıtımı da yapılmakta ve yeni katılımcılar bu vesileyle Program'a davet edilmektedir. 2007 yılından beri yaklaşık 1000'in üzerinde öğretmen illerde düzenlenen bu toplumsal cinsiyete giriş ve tanıtım atölyelerine katılmıştır.

Mor Sertifikalı Öğretmenlerle Koordinasyon Toplantıları

2007 yılından bu yana ayrıca, proje illerinde "Mor Sertifikalı Öğretmenlerle Koordinasyon Toplantıları" gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıların amacı Mor Sertifikalı öğretmenleri ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü temsilcilerini bir araya getirmek ve illerde Mor Sertifikalı öğretmenlerin yürüttüğü toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarını takip etmektir. Koordinasyon toplantılarında; Mor Sertifika Programı sonrasında illerine dönen lise öğretmenlerinin toplumsal cinsiyetle ilgili tespit ettikleri sorunlar için çözüm önerileri üretmesi beklenmektedir. Bu toplantılar aracılığıyla illerdeki ortaöğretim kurumlarındaki farkındalık kazandırma çalışmalarının idareci, öğretmen, öğrenci ve velilerle işbirliği içinde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Böylece Koordinasyon Toplantıları, Mor Sertifikalı öğretmenlerle bağların sürdürülmesi, gerekli desteğin sağlanması, çalışma ve başarılarının kayda geçebilmesi kısacası, illerdeki gelişmelerden haberdar olunması açısından Program'ın vazgeçilmez bir bileşeni haline gelmiştir.

II.3. Mor Sertifika Programı Ders Planları

Mor Sertifika Programı, her yıl katılımcıların ihtiyaçları ve önerileri doğrultusunda gözden geçirilmekte ve yeniden düzenlenmektedir. Proje ekibi tarafından, Mor Sertifika Programı'nın içeriğinin nasıl yapılandırıldığını ortaya koymak üzere, 2009 Mor Sertifika Programı'ndan yola çıkılarak, temel modülleri ve diğer etkinlikleri kapsayan ders planları hazırlanmıştır. Ders planlarında yer alan modül ve etkinliklerin bir kısmı, "temel modüller" olarak her yıl tekrarlanmaktadır; bazılarının ise genel başlığı aynı kalmakta, ama içeriği o yılki katılımcılara ve eğitimcilere göre esneklik göstermektedir. 2009 yazında gerçekleştirilen Mor Sertifika Programı'nda yer alan eğitim

modülleri, şunlardır:

Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm

“Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm” atölye çalışmasında toplumsal cinsiyet ve feminizm kavramlarının tanımlanması, anlamlandırılması ve tartışılması amaçlanmaktadır. Yakın Türkiye tarihinde feminizme ve kadın hareketine odaklanan çalışma, katılımcıların Mor Sertifika Programı boyunca detaylandırılacak olan kavramlarla tanışıklığını sağlamaktadır. Atölye süresince çeşitli egzersizlerle katılımcıların toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet, cinsel kimlik, cinsel yönelim, kadına ve erkeğe dair toplumdaki kalıplaşmış roller, feminizm vb kavramlar üzerinde düşünmesi ve tartışması istenmektedir.

Yaratıcı Yazma Atölyesi

“Yaratıcı Yazma Atölyesi”, önyargı ve kalıplaşmış düşünce biçimlerinin, yaratıcı düşünmemizi ve en temel gerçekleri görmemizi nasıl engellediği konusunda bir farkındalık uyandırmayı ve olayları farklı yorumlama becerisini geliştirmeyi hedeflemektedir. “Sıfır noktası” kavramı ile tanışan katılımcılar; şartlanmalardan, ritüellerden, basmakalıp düşüncelerden, inançlardan arınmış bir gözle gündelik hayata yeniden, daha sorgulayıcı bir gözle bakma yöntemleri ile tanışacaklardır. Atölye çalışması boyunca katılımcıların bilmece çözme, öykü yazma vb. düşünme egzersizlerine etkin katılımı beklenmektedir.

Cinsel Taciz Atölyesi

“Cinsel Taciz Atölyesi” katılımcılara cinsel taciz konusunda ve bu alandaki uygulamalar hakkında farkındalık kazandırmayı amaçlamaktadır. Atölye boyunca katılımcılara cinsiyete yönelik ayrımcılık içeren söz ve eylemlerden örnekler gösterilmektedir. Atölye çalışmasında dünyadaki çeşitli eğitim kurumlarında cinsel taciz vakalarına ne sıklıkla rastlandığı anlatılmakta, cinsel tacizin önlenmesi ve cezalandırılması konusunda neler yapılabileceğine dair katılımcıların bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Atölyede aynı zamanda Sabancı Üniversitesi’nde uygulanan Cinsel Taciz Yönergesi’nin oluşum süreci, yönergenin içeriği ve uygulanış biçimleri anlatılmaktadır.

Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk

Kadına yönelik şiddet ve cinsel taciz konularında kamuda izlenebilecek hukuki süreçleri aktarmayı amaçlayan “Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk” modülü, katılımcıları her türlü şiddet ve tacizin hukukî boyutları konusunda bilgilendirmeyi hedeflemektedir. Katılımcıların okul içinde ve okul dışında tanık olabilecekleri tüm şiddet ve taciz durumlarıyla ilgili önlem alma ve cezalandırma adına ne gibi hukuksal haklara sahip olduklarını göstermek ve hangi hukuksal yollara başvurabileceklerine işaret etmek, modülün amacıdır.

Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet

“Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet” modülünün amacı matematikte ve temel bilimlerde kadınların ve kız çocuklarının durumunu tartışmak ve bu alanlarda toplumsal cinsiyet rollerinin tezahürlerini örneklerle gözler önüne sermektir. Kadınlarla erkekler arasında, matematik yeteneği veya performansı bakımından fark var mıdır? Matematik yeteneği yüksek olan kadınlar ve erkekler arasında, mesleki hayatlarında ulaştıkları nokta açısından fark var mıdır? Çok başarılı, yetenekli matematikçiler arasında neden kadınları göremeyiz? gibi sorular üzerinden katılımcıları düşünmeye ve tartışmaya teşvik eden bu modülde hedef, kız çocuklarının doğa bilimleri ve matematik alanlarına katılımlarını olumsuz yönde etkileyen önyargıların kırılması ve bu alanlardaki kadın bilim insanlarının eksikliğinin giderilmesidir.

Feminist Tarih Yazımı

“Feminist Tarih Yazımı” modülü farklı eleştirel yöntemlerin tarih yazımında kullanılabileceğini ortaya koyarak katılımcıları tarih yazımına feminist pencereden bakmaya teşvik eder. Çalışma boyunca katılımcılardan, alışkın oldukları tarih yazımlarının nasıl farklı okunabileceği, kadının bu tarih yazımlarında nerede yer aldığı üzerine düşünceleri istenmektedir. Türkiye ve dünya tarihlerinden örnekler verilerek kadın bakış açısından tarih yazımlarının nasıl okunabileceği ve yeniden yazılabileceği tartışılmakta ve bu eleş-

tirel yöntemler konusunda katılımcılara farkındalık kazandırmak amaçlanmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet ve Edebiyat

“Toplumsal Cinsiyet ve Edebiyat” modülü, edebiyatın toplumsal cinsiyet duyarlılığı yaratma sürecinde nasıl bir önemi olacağını irdelemeyi amaçlamaktadır. Bu modül çerçevesinde gerek edebiyat derslerinde gerekse başka derslerde ve ders dışı etkinliklerde edebiyat metinlerinin farklı kadınlık-erkeklik deneyimlerini, bu konulardaki varsayım ve önyargıları, kadın erkek eşitsizliğinin gündelik hayat içinde aldığı çeşitli biçimleri açığa çıkaracak bir bilinç ve eleştirelilikle okunması için yöntem önerileri oluşturulur. Edebiyatı kadınlığın ve erkeklerin ne ölçüde simgelediği, nelerin simgeleri oldukları, metinlerdeki karakterlerin nasıl rol modelleri oluşturdukları, anlatılarda bakış açısının önemi, müfredattaki edebiyat metinlerinin yazarlarının cinsiyeti gibi sorular tartışılarak, toplumsal cinsiyet eksenli sınıf içi ve dışı eğitim pratikleri geliştirilmeye çalışılır.

Sağlıkta ve Hastalıkta Kadın Olmak: Tıp Alanındaki Cinsiyetçi Bakış Açısı

“Sağlıkta ve Hastalıkta Kadın Olmak: Tıp Alanındaki Cinsiyetçi Bakış Açısı” modülünde tıp alanındaki cinsiyetçi bakış açısı irdelenmektedir. Tıp alanında kadının karşısına çıkan zorluklar, Türkiye’de kadın doktor olma oranları, tıp fakültelerinde kadının statüsü, genel olarak kadın doktor ve kadın hasta olmanın getirdiği sonuçlar üzerine örnekler verilerek katılımcılar toplumsal cinsiyet kavramının tıp alanındaki tezahürleri üzerine düşünmeye teşvik edilmektedir.

Ergen Ruh Sağlığı

Ergenlik tanımının yapıldığı ve ergenliğin değerlendirildiği “Ergen Ruh Sağlığı” oturumunda, ergenlik ve cinsiyet arasındaki ilişki irdelenmektedir. Ergenlikte öğrencilerin yaşadıkları, ortaya çıkabilecek çeşitli sorunlar ve eğitimcilerin öğrencilere nasıl yaklaşması gerektiğinin ele alındığı bu oturumda ayrıca ergenlik döneminde cinsiyetin etkileri ve cinsel yönelimle ilgili

konular da tartışılmaktadır.

Şiddeti Konuşalım: Şiddet, Cinsel Şiddet ve Şiddetin Ruh Sağlığına Etkisi Atölyesi

Cinsel şiddet, travma ve ensest temalarının tartışıldığı bu atölyenin amaçları; cinsel istismar türlerini tanımlamak, cinsel istismarı önlemek için ve cinsel istismar söz konusu olduğunda yapılması gerekenler konusunda katılımcıları bilgilendirmek ve cinsel istismarın yasal yönlerini tanımlamaktır. Farklı atölye yöntemleriyle katılımcıların aktif olmalarının beklendiği çalışmalarından sonra, bu konularda bilgilendirici bir sunum da yapılmaktadır.

Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Atölyesi

“Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Atölyesi”nde ilköğretim ve lise seviyesinde okutulan ders kitaplarından örnekler verilerek, eğitim materyallerindeki cinsiyetçi öğeler tartışmaya açılır. Ders kitaplarındaki cinsel eşitlik ihlalleri örneklerle gösterilir. Amaç, katılımcıların ders materyallerinde yer alan cinsiyetçi yaklaşımlar konusunda farkındalık kazanmalarını, sınıf içi çalışma ve uygulamalarında ders kitaplarına bu bilinçle yaklaşmalarını sağlamaktır.

Kolaylaştırma Atölyesi

"Kolaylaştırma Atölyesi"nde, katılımcıların küçük gruplar halinde eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini tespit etmeleri, bu sorunlar karşısında çözüme yönelik somut projeler üretmeleri istenir. Katılımcılar bu somut proje önerilerini hep birlikte tartışır, geliştirirler ve öncelikle uygulamak üzere bir proje fikri üzerine yoğunlaşırlar.

Toplumsal Cinsiyet Açısından Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar

Eğitim Reform Girişimi tarafından yayınlanan “Eğitimde Eşitlik Politika Analizi ve Öneriler Raporu”nun verilerinin paylaşıldığı bu oturumda, eğitimde biçimsel eşitliğin yanı sıra; öğrenciye, öğrenme ortamına, öğrenme-öğretme süreçlerine ve eğitimin içeriğine odaklanılarak eşitliğin sağlanması yönünde yapılacak çalışmalara katkı sunulur.

Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Siyasetteki Yeri

Akademisyenlerin ve sivil toplum kuruluşu çalışanlarının katılımıyla gerçekleşen bu oturumda, Türkiye’de kadınların siyasetteki konumu ve bu konumu iyileştirmeye yönelik gerçekleştirilen çalışmalar tartışılır. Bu oturumun amacı; siyaset alanında kadınların ne derece “var” olduğu, kota uygulaması, erkek egemen siyaset gibi kavram ve sorunların tartışılması, toplumsal cinsiyet kavramının bu bağlamda irdelenmesidir.

Toplumsal Cinsiyet ve Medya Paneli

"Toplumsal Cinsiyet ve Medya Paneli" kapsamında cinsiyetin medyadaki tezahürleri farklı bağlamlarda tartışılmaktadır. Bu panele; kadın haberciliği, yazılı ve görsel basında kadının yeri ve medyada cinsiyet eşitsizliği gibi konularda deneyimlerini aktarmak üzere üniversitelerden, medya kuruluşlarından ve sivil toplum kuruluşlarından konuşmacılar davet edilmektedir.

Teoriden Pratiğe Toplumsal Cinsiyet Atölyesi

"Teoriden Pratiğe Toplumsal Cinsiyet Atölyesi", çeşitli düşünme ve bilinçlendirme egzersizleri ile katılımcıların kadın hakları, toplumsal cinsiyet vb. konular üzerine beyin fırtınası yapmasını hedeflemektedir. Bu atölye çalışmasıyla; toplumsal cinsiyet kavramıyla ilgili teorilerin katılımcılara, öğrencileriyle birlikte oynayabilecekleri oyunlar aracılığıyla tanıtılması amaçlanmaktadır. Örneğin; CEDAW gibi teorik nitelikte bir evrensel bildirgenin içeriğinin, basitçe kurgulanmış bir kart oyunu ile öğrencilere keyifli bir şekilde nasıl aktarılacağı bu atölyede deneyimlenmektedir.

Film Gösterimleri ve Tartışmaları

Mor Sertifika Programı kapsamında hem eğitim modüllerinde hem de eğitim saatleri dışında toplumsal cinsiyet ve kadın konulu filmler gösterilmektedir. Eğitim modülü kapsamında gösterilmekte olan *Tabu* belgeseli aracılığıyla Türkiye’nin sosyal, cinsel ve politik tabuları üzerine tartışılmaktadır. Eğitim modüllerinden biri olarak her yıl FilmMor Kadın Kooperatifi’nin hazırladığı belgeseller, kooperatif üyelerinin de katılımıyla izlenmekte, ardından filmler üzerine sohbet edilmektedir. Bu zamana kadar FilmMor

filmlerinden *Namus*, *İsyan-ı Nisvan* ve *Kadına Yönelik Şiddete Son* filmlerinin yanı sıra; *Mutluluk*, *Oyun* gibi film gösterimleri de düzenlenmiştir.

II.4 Konuştuğumuz, Gerçekten “Toplumsal Cinsiyet” mi?

Lise öğretmenleriyle ilk Mor Sertifika Programı gerçekleşmeden önce illerde yapılan toplantı ve atölye çalışmalarında proje ekibi, “toplumsal cinsiyet” kavramının en azından duyulmuş olduğunu varsayarak yola çıkmıştı. Fakat edinilen deneyimler ve lise öğretmenlerinin “toplumsal cinsiyet” kavramını tanımlayış biçimleri, bu varsayımın ne kadar yanlış olduğunu göstermiştir.

Toplumsal cinsiyet kavramı hakkında herkesin iyi kötü bir fikri olsa da, yapılan il toplantılarına katılan 1000 lise öğretmeni arasından çok küçük bir kesim toplumsal cinsiyet kavramını kapsamlı ve doğru olarak tanımlayabilmiştir. Toplumsal cinsiyet kavramıyla ilgili düşünceler, bu kavramın çoğunluk tarafından pek anlaşılmadığını göstermiştir.

Lise Öğretmenlerinin Toplumsal Cinsiyeti Algılayışları Çeşitlilik Göstermektedir:

Bu nedenle Mor Sertifika proje ekibi, çalışmalarına toplumsal cinsiyetle ilgili kavramların tanımıyla başlayarak, öncelikle ortak bir toplumsal cinsiyet dili oluşturmayı amaçlamaktadır.

Şimdiye kadar yapılan çalışmalarda “Toplumsal cinsiyet nedir?” sorusuna verilen en çarpıcı yanıtlardan birkaç örnek aşağıda sıralanmıştır. Bu örnekler, toplumsal cinsiyetle ilgili algılara ışık tutmaktadır:

- Abartı / uydurma / batı icadı
- Erkek egemen toplum
- Cinsiyetleri değiştirmeye çalışmak (Örneğin “Baba anne mi olsun?” “Erkekler çocuk mu doğursun?”)
- Kadının ve erkeğin bir yaradılış amacı olması, bu amacın doğuştan itibaren gerektirdikleri
- Kadın sorunu ve kadının eğitilmesi gerektiği
- Kadın-erkek hakları yerine insan hakları
- Kalıplaşmış roller
- Ayrımcılık
- Cinsler arasında eşitlik / özgürlük/ gelişmişlik
- Kadın hakları
- Toplumun yüklediği beklenti ve görevler

Bu gibi yaklaşımlardan dolayı, gerek illerde öğretmenlerle yapılan atölye çalışmalarında, gerekse Sertifika Programlarında, toplumsal cinsiyet kavramının anlaşılması ve tanımlanması konusunda bazı direnç noktalarıyla karşılaşmıştır. Hem ortak toplumsal cinsiyet dilinin olmayışından hem de teorik yanılsamalardan ve farklı algılayışlardan dolayı katılımcıların toplumsal cinsiyet konusuna, bu konuda tartışmaya ve bu konuyu kendileriyle ilintilendirmeye mesafe koydukları, yani direnç gösterdikleri gözlenmiştir. Dolayısıyla ortak dil oluşturmak için gerekli teorik altyapının kimi başlıklar üzerinden derinlemesine beyin fırtınası yapılmadan gerçekleştirilemeyeceği tecrübe edilmiştir.

Karşılaşılan direnç noktaları, genelde şu başlıklar etrafında toplanmıştır:

- Toplumsal olanın bireysele indirgenmesi,

- Biyolojik, özcü, dinsel (fıtrat) determinizmin yaygın ve sorgulanmamış olması,
- Ataerkil – anaerkil karşıtlığına işaret edilmesi,
- Terminolojide “kadın-erkek” yerine “bay-bayan-hanım” kelimelerinin tercih edilmesi.

Bu direnç noktalarının temellendiği olgular, şunlardır:

- Toplumsal cinsiyet ve cinsel yönelim kavramlarının karıştırılması,
- Toplumsal cinsiyetin “namussuzluk”la bağlantılandırılması ya da cinsel yönelimi saptıracağı, cinsel gelişim bozukluğu yaratacağı kaygısının yaşanması,
- Feminizmin ve feminist kavramların yanlış algılanması (“erkek düşmanlığı”),
- Kadının yaratılışı gereği daha duygusal olduğu için yönetim düzeyinde yer almamasının daha hayırlı olacağı inancı,
- Kadınların psikolojileri ve yaratılışları gereği kamusal alanda az görev almalarının gerekli olduğu inancı,
- Kadınların etkileyici ve başarılı olamayacakları; ezik ve pasif oldukları genellemesi,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin aile yapısına zarar veren bir unsur olarak görülmesi.

Dolayısıyla Mor Sertifika Programı’nda yer alan etkinlikler ve atölye çalışmaları, bu gibi sıkça rastlanan direnç noktalarını göz önüne alarak hazırlanmaktadır. Çalışmalara başlarken öncelikle hedeflenen; direnç noktalarının ve farklı tanımlar üzerinden kurulmuş olan dilin deşifre edilmesi, tartışmaya açılması ve ortak bir toplumsal cinsiyet dilinin oluşturulmasıdır. Bu amaçla hazırlanan çeşitli etkinliklere detaylı olarak bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

BÖLÜM III

Etkinlik Örnekleri

Bu bölümde, Mor Sertifika Programı kapsamında uygulanan ve toplumsal cinsiyetle ilgili çalışmalarda rahatlıkla kullanılabilecek çeşitli atölye ve etkinlik örnekleri yer almaktadır.

Püf Noktaları

Çalışmalarda hedef kitlenin etkin katılımının sağlanması ve çalışmanın verimli bir şekilde sonuçlanması için birkaç püf noktasına dikkat edilmesinde yarar vardır:

- Kolaylaştırıcı, çalışmanın başında etkinliğin içeriğini, hedeflerini, yöntemini ve beklentileri tüm gruba açıklamalıdır.
- Kolaylaştırıcı, tüm etkinliği dikkatle takip etmeli ve üretilen düşüncelere öznel müdahalelerde ve/veya eleştirilerde bulunmamalıdır.
- Kolaylaştırıcı etkinlik boyunca düzeni ve aktif öğrenme ortamını sağlamaktan sorumludur. Katılımcıların birbirlerinin sözünü kesmeden dinlemelerinin koşullarını yaratmalı ve konunun dağılması halinde tartışmayı toparlamalıdır.
- Kolaylaştırıcı, katılımcıları konuşmaya ve düşüncelerini özgürce ifade etmeye teşvik etmelidir. Aynı zamanda grubun motivasyonunu ve katılımını yüksek tutmaya dikkat etmelidir.
- Etkinliklerde dile getirilenler ve yazılanlar, katılımcının ifade ettiği şekliyle kâğıda geçirilmelidir. Bu, katılımcıya dile getirdiklerinin değiştirilmeyeceğinin ve her söylediğinin önemsendiğinin güvencesini verir. Bu uygulama, kolaylaştırıcının hazırlayacağı raporun güvenilirliği, yani etkinliğin içeriğini aynen yansıtması açısından da önemlidir.

- Topluca yapılan çalışmalarda katılımcıların gruplara dengeli bir şekilde ayrılması gereklidir. Örneğin, eğer çalışma öğretmenlerle yapılıyorsa, aynı branştan olan öğretmenlerin aynı grupta yer almamasına dikkat edilmelidir. Buna karşılık öğrencilerle yapılan bir çalışmada, aynı grupta olan öğrencilerin aynı yaş grubuna mensup olması tercih edilmelidir.
- Çalışmalarda, zamanlamaya özen gösterilmelidir. Tasarlanan içerik, belirlenen zaman içinde tamamlanmalıdır. Aşağıda yer alan etkinlikler için belirlenmiş kesin etkinlik süreleri yoktur. Süre kolaylaştırıcı tarafından grup dinamiğine ve çalışma hedeflerine göre değiştirilebilir.
- Katılımcılardan çalışma başında “Toplumsal cinsiyet kavramı size ne çağırıyor” sorusunu cevaplamaları istenebilir. Çalışmanın sonunda aynı soru yinelenerek çalışma hakkında geribildirim alınabilir. Alınacak geribildirim, hem çalışmanın değerlendirilmesi hem de katılımcıların çalışmadan ne derece yararlandıklarını anlamak açısından gereklidir.

Uygulanacak etkinliğin belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken nokta, hedef kitlenin değişkenleridir. Aşağıda yer alan örnekler, toplumsal cinsiyet çalışmaları için sadece birer çıkış noktasıdır; etkinlikler katılımcıların yaş, meslek, eğitim seviyesi vb. değişkenleri göz önünde bulundurularak kolaylaştırıcı tarafından her seferinde yeniden yapılandırılmalıdır.

III. 1. Ortak Dil Oluşturma Çalışması

Amaç: Katılımcıların toplumsal cinsiyetle ilgili ortak bir dil oluşturmalarını sağlamak ve çalışmanın devamını bu ortak dil üzerinden sürdürmek.

Yöntem: Bu çalışma kalabalık bir kitleye uygulanıyorsa, katılımcıların küçük gruplara ayrılması önemlidir. Her bir gruba toplumsal cinsiyetle ilgili birer ya da ikişer kavram verilir ve katılımcılardan bu kavramların kendilerinde çağrıştırdığı kelimeleri dile getirmesi istenir. Tartışılacak kavramlar; “Biyolojik Cinsiyet/Toplumsal Cinsiyet, Kalıplaşmış Toplumsal

Cinsiyet Roller, Cinsiyet Ayrımcılığı, Ataerkillik, Feminizm, Toplumsal Cinsiyette Eşitlik, Toplumsal Cinsiyette Eşitçilik ve Denklik, Şiddet, vb.” olabilir. Katılımcılar yaklaşık yarım saat küçük gruplar halinde bu kavramları tartıştıktan sonra çıkan sonuçları bütün grupta paylaşırlar. Bu çalışmada, kavram üzerinde beyin fırtınası yaparken; çağrışım ağacı, zihin haritası vb. farklı uygulama yöntemleri kullanılabilir. Bu çalışmada kullanılabilecek kavramlar sözlüğü aşağıda verilmiştir.

Biyolojik Cinsiyet: *Anatomik bakımdan bir kişiyi kadın ya da erkek olarak tanımlayan özelliklerdir. Cinsel organlardaki görünür farklılıklara ve buna bağlı olarak üreme işlevindeki farklılıklara işaret eder. Cinsiyet biyolojiktir. (Erkek, Kadın)*

Biyolojik Cinsiyet kadın ve erkek arasında evrensel, zaman içinde değişmeyen biyolojik farklılıklara işaret eder.

Toplumsal Cinsiyet: *Kültürel ve sosyolojik olarak oluşturulmuş bir tanım olan toplumsal cinsiyet, eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara işaret eder. Belirli bir toplumsal cinsiyet rolüne, kadınlığa ve veya erkekliğe farklı dönem ve koşullarda farklı anlamlar yüklenebilir, kadınlık ve erkeklik tanımları ve pratikleri belirlenebilir. (Eril, Dişil)*

Toplumsal Cinsiyet toplum tarafından belirlenen ve dayatılan kadın ve erkek olma durumuna dair tüm rol, beklenti ve sorumlulukları ifade eder. Bu terim dolayısıyla; sınıf, yaş, dil, ırk, etnik kimlik gibi farklılıkları betimler. Bunların hepsi öğrenilmiş, hem kültür içinde hem de kültürler arasında değişkenlik gösteren ve zamanla değişen tanımlardır.

Birçok ülkede kadınların küçük çocuklara baktığı gözlemlenmektedir, fakat şimdilerde erkeklerin de gittikçe artan bir oranda küçük çocukların bakımını üstlendiği görülmektedir.

Kalıplaşmış Toplumsal Cinsiyet Roller: *Belli bir grup ya da toplulukta, kadınlık ve erkekliğe dair inanç, kural, norm ve yargıları kapsayan, öğrenilen ve edinilen rollerin tümüdür.*

Toplumsal cinsiyet değerleri, normları ve kalıp yargıları her toplumda var olan toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmektedir. Bu değerler evrensel değildir, zaman içinde ve kültürden kültüre değişim gösterebilir.

Örneğin savaş vb. kriz durumlarında kadınların erkeklerin rollerini üstlendiği ya da tam tersine başka bir kriz durumunda erkeklerin kadınların rollerini üstlendiği gözlemlenebilir.

Toplumsal cinsiyetle ilgili kalıp yargılar; kadının ve erkeğin yapmakla yükümlü sayıldığı ve sadece o cinsiyete ait olduğu varsayılan rollerdir.

Bu görevler; erkek çocuklar babalarına ev dışında, kız çocuklar ise annelerine ev içinde yardımcı olurlar vb. varsayımlar üzerine şekillendirilmiştir.

Cinsiyet ayrımcılığı: *Bir cinsin, diğer bir cinsten üstün olduğunu öngören düşünce biçimidir. Kişinin, cinsiyetinden veya cinsel tercihinden dolayı olumsuz muameleye veya ayrımcılığa tabi tutulmasıdır.*

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı; kişilerin cinsiyetlerine dayalı olarak maruz bırakıldıkları aşağılayıcı muameleler ile sistematik olarak haklarına, fırsatlara, kaynaklara erişimlerinin kısıtlanması olarak tanımlanmaktadır.

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı: Tüm dünyada kadınlar toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı ayrımcılığa uğramaktadır. Toplumdaki tüm kurumsal alanlarda, ev içi iş bölümünden, kamusal alana, piyasa şartlarından devlet kurumlarına; gerçekleşen ayrımcılığın merkezinde kadınların güç ve kontrol erişiminin engellenmesi yer almaktadır.

Ataerkillik: Tüm güç kaynaklarının nihai olarak erkeklerin elinde tutulduğu, erkek egemen bir toplumsal düzendir. Değişik toplumsal ve kültürel işleyişlerle, cinsel farklılığın sistemli bir biçimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dönüştürüldüğü bir yapıdır.

Feminizm: Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sorgulayan, sorunsallaştıran ve ona meydan okuyan toplumsal düşünce ve hareketlerin tümüdür. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çeşitli tezahürleri vardır, dolayısıyla feminist eylem de çeşitlilik gösterir.

Dünyada Feminist Hareketler

Birinci dalga feminist hareketler

18. yüzyılın sonu – 1930’lar

- Seçme/seçilme hakkı
- Eşit işe eşit ücret
- Her iş alanında çalışma hakkı
- Eğitim hakkı
- Yasal reform (özellikle aile hukuku evlilik, boşanma, vb. alanlarda)

İkinci dalga feminist hareketler

Dünyada 1960 sonrası Türkiye’de 1980 sonrası

- Aile içi şiddet
- Cinsel şiddet (taciz, tecavüz)
- Kamusal alanda özgürce varolma (“geceleri de sokakları da istiyoruz”)
- Eşit temsil (kota)
- Aile içi emeğin yoksayılmaması, değerlendirilmesi
- Eşit işe eşit ücret
- “Cam tavan”la mücadele
- “Kadının insan hakları”
- Kadın bedeni üzerindeki söylemler (reklamlar, güzellik yarışmaları, diyet/anoreksiya, vb...)

Toplumsal Cinsiyette Eşitlik: İmkânların ve kaynakların kullanımında, hizmetlere ulaşmada bireyin cinsiyeti nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmamasıdır.

Eşitlik

Eşitlik; kadınlar ve erkeklerin eşit haklara, özgürlüklere, koşullara ve kendilerini gerçekleştirme fırsatına sahip olmaları demektir.

Eşitlikte İyi Örnekler:

Toplumdaki kadın ve erkek liderlerin, eşitlikçi ve olumlu güç ilişkilerinin, kadın ve erkek yurttaşların güçlendirilmesidir.

Eğitimde Eşitlik

Eğitimde Eşitlik:

Eğitim olanaklarından herkesin eşit bir şekilde yararlanmasını sağlayacak stratejiler ve süreçler.

Eğitimde Eşitlikte Örnekler;

- Burslar
- Toplumsal cinsiyete duyarlı eğitim yöntemleri konusunda öğretmenlerin eğitimi
- Müfredattan toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaratan öğelerin çıkarılması
- Kız ve erkek öğrenciler için temiz, güvenli ve ayrı tuvaletler
- Kız çocuklarının matematik ve fen bilimlerine teşvik edilmesi.

Toplumsal Cinsiyette Hakkaniyet ve Denklik: Kadın ve erkek arasında sorumluluk ve gelir dağılımında adalet ve hakkaniyet olmasıdır. Kadın ve erkeğin ihtiyaçlarının ve fiziksel gücünün farklı olduğu kabul edilerek, iki cinsiyet arasındaki dengenin, bu farklılıklar gözetilerek sağlanmasıdır.

Hakkaniyet

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması yolunda gerçekleşen süreçler **eşitlikçilik stratejileri** gerektirir. **Hakkaniyet**, kadınlar ve erkeklere sunulan temsil, katılım ve kazançta adaletli olmaktır.

Denklik/ Eğitimde Denklik

Denklik; toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için gereklidir.

Eğitimde Denklik, yaş ortalamasına göre nüfus dağılımı göz önüne alınarak, eğitim sistemindeki kız ve erkek öğrencilerin oranlarının denk olması, yani orantılı temsildir.

Eğitimde denklik için iyi bir örnek; nüfus ile orantılı olarak bir okulda okuyan eşit sayıda kız ve erkek öğrenci olmasıdır.

Şiddet:

Şiddet, güç ve baskı uygulayarak insanların bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine neden olan bireysel veya toplu hareketlerdir.

Aile içi Şiddet: Aile içi şiddet kişinin ailesine, yakın çevresine uyguladığı her türlü fiziksel, sözel, cinsel ve ekonomik şiddettir. Aile içi şiddet yalnızca aynı evde yaşayan bireyler arasında cereyan etmez; eski eş, kız veya erkek arkadaş ya da nişanlı da bu şiddete maruz kalabilir.

Kadına yönelik şiddet; kadının yaşadığı toplum, kültürel yapı ve kadının sosyo-ekonomik durumundan bağımsız olarak dünyadaki tüm kadınların ortak problemidir. Kadına yönelik şiddet bir kamu sağlığı problemi olmasının yanı sıra, aynı zamanda bir insan hakları ihlalidir. Dünyanın pek çok ülkesinde yapılan araştırmalar kadının en yoğun ev ve aile içinde şiddete maruz kaldığını göstermektedir.

Şiddet Türleri

Fiziksel Şiddet: Vurmak, tokat atmak, itmek, dövmek, ısırarak, vücudu sıkmak, bir aletle yaralamak, işkence yapmak vb. her türlü bedensel zarara yol açan şiddet türüdür.

Duygusal/ Psikolojik/ Sözel Şiddet: Küfür etmek, aşağılamak, sövmek, bağırarak, kişiyi korkutmak, hakaret etmek, aile ve arkadaşlarından tecrit etmek, küçük düşürmek, eve kapatmak, aşırı kıskançlık bahanesiyle her davranışını kontrol altında tutmak, takip etmek vb. eylemlerin tümüdür.

Cinsel şiddet: Kişinin isteği dışında cinsel ilişkiye zorlamak, tecavüz, ensest, fuhuşa zorlanmak, kişinin vücudu ile ilgili karar almasına engel olmak (çocuk doğurmaya veya doğurmamaya zorlamak, kürtaja zorlamak), telefonla veya yazılı taciz etmek vb eylemlerin tümünü içeren şiddet türüdür.

Ekonomik şiddet: Kişinin çalışmasına izin vermemek, kişiyi parasal kaynaklara erişimden mahrum etmek, para vermemek veya çok kısıtlı para vermek, ailenin tasarrufları, ailenin geliri ve gideri ile ilgili bilgileri saklamak, kişiyi istemediği bir işte zorla çalıştırmak, kişinin fikrini almadan parasal kaynak ve harcamalar ile ilgili kararlar vermektir.

III. 2. Kim Ne Yapar, Ne Yap(a)maz?

Amaç: Bu çalışma, katılımcıları önyargılarıyla yüzleştirmeyi amaçlar. Katılımcıların, eşitlikçi toplumsal cinsiyet yaklaşımlarına gösterdikleri direnç noktalarını ve tabularını deşifre etmeyi, tartışarak kırmayı hedefler.

Yöntem: Başlıkları “Kadın Ne Yapar?”, “Kadın Ne Yap(a)maz?”, “Erkek Ne Yapar?”, “Erkek Ne Yap(a)maz?” olan büyük boy çalışma kâğıtları, duvara asılır. Katılımcılara *post-it*’ler dağıtılır. Katılımcılardan, her bir *post-it*’te en az bir fikir yer alacak şekilde, kadın ve erkeğin, mevcut toplumsal işleyişte neleri yapıp, neleri yapamayacağını örneklendirmeleri ve uygun çalışma

kâğıtlarına yapıştırmaları istenir. Katılımcılar çalışmayı tamamladıktan sonra, *post-it*'ler toplanır ve yazılanlar tek tek okunur. *Post-it*'lerde yer alan her bir düşünce tartışılır ve kadın veya erkeğin, şu veya bu eylemi yapıp yapamama durumunun, toplumsal cinsiyete dayalı olup olmadığı ve nedenleri konuşulur.

Toplumsal Cinsiyet Kalıp Yargıları

Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları; toplumların kadınlık ve erkeklik üzerine olan kalıplaşmış düşünceleridir; her nesilden kadınların ve erkeklerin neler yapması gerektiğini belirleyen ve neler yapabileceğinin sınırlarını çizen normlardır. Çoğu toplumda cinsiyetlere göre edinilen haklar ve olanaklar farklılık gösterirler.

Örneğin;

- Kız çocuklarının daha uyumlu ve sevimli olması gereklidir, kız çocukları ağlayabilirler fakat erkek çocukları ağlamazlar, onların daha cesur olmaları beklenir.
- Kadınların ev işlerinden; erkeklerin makinelerden anladığına ya da erkeklerin matematik ve doğa bilimlerinde kız çocuklarının ise hemşirelik dalında daha üstün olduklarına dair düşüncelerdir.

Örneğin;

Erkek ve kız çocuklarının eğitime erişimi, kadınlar ve erkekler arasında iş yükünün paylaşımı, kadınların ve erkeklerin kaynak ve imkanlara erişimi ve bunların kullanımı, karar mekanizmalarındaki rolleri arasında farklılıklardır.

III.3. Yaratıcılığı Etkinleştirirken Düşünme Egzersizi

Amaç: Bu çalışmada amaç, “karşı cinsin bedenine girmek” suretiyle toplumsal cinsiyetin etkilerini birebir algılama ve böylece karşı cinsle empati kurabilmektir.

Yöntem: Katılımcılardan, bir sabah uyandıklarında kendilerini ansızın karşı cinsin (isterlerse eşlerinin, annelerinin, babalarının) bedeninde bulduklarını farzetmeleri istenir. Kişilikleri, alışkanlıkları, davranış ve hissediş biçimleri değişmemiştir; sadece dış görüntüleri değişmiştir ve bu halleriyle sokağa çıkmak zorundadırlar. Sokakta karşılaştıkları insanlar, bu kişide ne gibi

gariplikler gözlemleyecektir? Katılımcılardan bu konuda bir yazı /öykü yazmaları istenir. (Örneğin, kadın bedenine girmiş erkek, yere tükürebilir. Erkek bedenine girmiş kadın, dolmuşta bacaklarını bitiştirerek, hanım hanımcık oturabilir, vb.) Yaklaşık 15 dakika sonra, yazılanlar yüksek sesle okunur ve toplumsal cinsiyetin somut tezahürleri, katılımcıların kendi hayatları üzerinden tartışmaya açılmış olur.

III. 4. Toplumsal Cinsiyet Üzerine Beyin Jimnastiği

Amaç: Bu çalışma katılımcılara hem toplumsal cinsiyetle ilgili düşüncelerini ni geliştirme fırsatını sunar hem de toplumsal cinsiyet odaklı çalışmalar için yöntem kazandırmayı hedefler.

Yöntem: Bu bölümde yer alan egzersizler, sınıflarda ya da gündelik hayatta kolaylıkla uygulanabilir. Aşağıda sıralanmış olan sorular egzersizin uygulanacağı hedef kitleye göre değiştirilebilir, basitleştirilebilir ya da daha karmaşık hale getirilebilir. Bu egzersizler, belirlenen amaçlar doğrultusunda hem bireysel hem de grup olarak uygulanabilir. Katılımcılar çalışmaya etkin biçimde katılmaya ve mümkün olduğunca sınıf içindeki ve gündelik hayat-taki deneyimlerini paylaşmaya teşvik edilirler.

- “Cinsiyet” ve “toplumsal cinsiyet” kavramlarının anlamları üzerine düşünün. Bu kavramların size çağrıştırdıklarını bir kâğıda yazın. Bu kavramların hangi noktalarda benzeştiğini, hangi noktalarda ayrıştığını tartışınız.
- Bu egzersizde kamusal ve özel alanlarda karşınıza çıkan toplumsal cinsiyet eşitsizliği örneklerini tespit edin, tespitlerinizden yola çıkarak ailenizle, arkadaşlarınızla, iş arkadaşlarınızla ve öğrencilerinizle cinsiyet eşitliği hakkında konuşun ve tespitlerinizi tartışmaya açın.
- Kendinize ve başkalarına; kadınların ve erkeklerin eşit olup olmadığını sorun. Gözlemlediğiniz eşitsizlikler karşısında kadınların ve erkeklerin nasıl tepki verdiklerini tartışınız.
- Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, toplumsal gelişimi ne şekilde engellemektedir? Bu engellerin olmadığı bir dünyayı nasıl tasvir edersiniz?

- Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinden kim(ler)in yarar sağladığını, kimin zararlı çıktığını tartışın. Eşitsizlikleri kaldırıp; toplumsal cinsiyet eşitliğinin varolduğu bir toplumda yaşamamanın, kimlere neler kazandırabileceği, bunun sizin hayatınızı etkileyip etkilemeyeceği üzerine düşünün.
- Kadınların ve erkeklerin aynı zihinsel ve fiziksel yeterliliklere sahip olup olmadığını konuşun. Örneğin, adalet ve hakkaniyet duygusu, kadında ve erkekte farklılık gösteriyor mu? Kadın ve erkek, aynı faaliyetler içerisinde yer alabilirler mi? Yer alamazlarsa, niçin?
- Ailenizdeki farklı kişilerin işyerlerinde toplumsal cinsiyete dair ne tür deneyimler yaşamakta ya da yaşamış olduğunu öğrenin. Kendi deneyimlerinizi onlarınkilerle karşılaştırın. Onların tepkileriyle sizinkiler arasında farklılıklar veya benzerlikler varsa, farklı hayat koşullarınızın bu farklı algılayışları ne yönde etkilemiş olabileceği üzerine düşünün.
- Pek çok kadın, kadınların ev işlerini ve çocuk bakımını üstlenmesi gerektiği varsayımıyla, ideal bir erkek çalışana göre tasarlanmış işyerlerinde sıkıntı çekmektedir. Böyle bir tasarım, ailesiyle vakit geçirmek isteyen erkekler için de sorun teşkil etmektedir. Çevrenizde, iş yaşamınızda buna benzer sorunlar gözlemliyor musunuz? Sizce hem erkeği, hem kadını mağdur eden, çalışma hayatına ilişkin düzenleme-

Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığının Tezahürleri

- **Kişisel düzeyde;** tavır, söz, bakış, duygu ve tepkilerde, açık veya örtülü şekilde ortaya çıkabilir. Erkek çocukları bağırır, kız çocukları ağlar gibi varsayımlar da örnek teşkil eder.
- **Evde;** kadınlar ve kız çocukları evin kaynaklarının paylaşımı açısından ayrımcılıkla karşı karşıya gelebilirler.
- **Emek piyasasında;** aynı eğitim seviyesine sahip erkeklerle kıyasla kadınların düşük ücret alması, kimi meslek gruplarında kadınların dışlanması ve bu mesleklerin erkeklikle bağdaştırılması, kadınların daha az nitelik gerektiren ve daha az para kazandıran işlere uygun görülmesi, emek piyasasında kadının kazanımlarını sınırlayan etkenlerdir.
- **Kamu ve devlet bazında;** kadınların eğitim, sağlık, hukuk vb. alanlarda kamu hizmetlerine sınırlı erişimi, siyasi alanda kadının temsiliinin eksikliği ve karar mekanizmalarında sesinin duyulmaması ayrımcılığı sürekli kılmaktadır.

ler nasıl değiştirilirse iki tarafı da memnun eder?

- Toplumsal cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığınızı düşünüyor musunuz? Bu ayrımcılık, sizin başkalarına olan bakışınızı ve başkalarının size olan bakışını ve davranışını nasıl etkiliyor?
- “Kadınlar ve erkekler eşit midir?” Toplumsal cinsiyet ayrımcılığıyla ilgili deneyimlerinizi bu soru üzerine düşünerek yazın. Yazacak bir şey aklınıza gelmiyorsa, bu sorunun sizde çağrıştırdığı kelimeleri sıralayın; yazma eyleminin kendisi bile sizi bu soru üzerinde düşünmeye sevkedecektir.
- Geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin önyargılarla ilgili, evde, sokakta, okulda veya başka yerlerde ne tür deneyimleriniz oldu? Bu deneyimler sizi nasıl etkiledi?
- Küçük bir grupla, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinden dolayı karşılaşmış olduğunuz kalıplaşmış düşünceler ve ayrımcılıkla ilgili deneyimlerinizi paylaşın. Bu tip önyargıların ve davranışların, cinsiyet eşitliğinin varolduğu ideal bir toplumda söz konusu olup olamayacağını, sebepleriyle beraber tartışın.
- Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının olmaması gereken alanları tartışınız. Örneğin; meslek seçimi, iş hayatı, öğrencilik, vb.
- Küçük gruplar halinde Türkiye’deki bir meslek grubunda (doktorluk, mühendislik, öğretmenlik, işletme vb.) kadınların varlığı üzerine konuşun.
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için sizin ne gibi bir katkıda bulunabileceğiniz konusunda gerçekçi bir liste hazırlayın. Bu listedekileri gerçekleştirmenizin önünde ne gibi engeller olabilir? Bunlar nasıl aşılabilir? Arkadaşlarınızla beyin fırtınası yapın.
- Daha önce erkeklerin, çocuklarının bakımını eşleriyle paylaşmalarının yararlarını anlatan reklamlara rastladınız mı, düşünün. Erkeklerin çocuk bakımında aktif rol aldıkları kendi reklam kampanyanızı tasarlayın.

- Kadınlarla ve kız çocuklarıyla, erkeklerle ve oğlan çocuklarıyla evdeki işbölümünde esnekliği teşvik edecek bir etkinlik (oyun, müzikal, vb.) tasarlayın.
- Sizce kadınların siyasi karar alıcı mercilerde daha fazla yer alması, ulusal ve uluslararası güvenlik ve barış alanlarında nasıl bir etki yaratır?
- Küçük gruplar halinde toplanın ve hiçbir yönetici ya da hükümetin ortadan kaldıramayacağı temel insan haklarının bir listesini yapın. Listenizdeki hakların toplum, çevre ya da aile tarafından belirlenen haklarla nasıl çatışabileceğini tartışın.
- Küçük gruplar halinde ülkemizde kadın-erkek eşitliğine dair yürürlükte olan yasaları ve yasal hakları yazınız. Yasalarla güvence altına alınan bu hakların uygulamalarını tartışınız.
- İnsanların cinsiyet eşitliğine niçin, hangi durumlarda ve neye dayanarak karşı çıkabileceği üzerine düşünün.
- Kadın ve erkeklerin toplum içerisindeki konumlarını etkileyen sistemler üzerine düşünün. (Mümkün olduğunca fazla sistemi düşününüz. Ataerkil toplum yapısı, aile kurumu, kapitalist sistem, din, eğitim kurumları, kamu kurum ve kuruluşları, vb.)

III. 5. Toplumsal Cinsiyet Atölyesi: “Kolaylaştırma”

Amaç: Kolaylaştırma atölyesi; katılımcıların kendi illerinde uygulayabilecekleri proje önerileri üretmelerini, projelerin somut uygulama biçimleri üzerine düşünmelerini ve tartışmalarını sağlar. Katılımcıların bu atölye çalışmasını, uygulanabilecek bir proje taslağı üzerinde meslektaşlarıyla birlikte düşünmüş, beyin fırtınası yapmış olarak tamamlaması amaçlanır.

Yöntem: Katılımcılar eşit sayıda gruba ayrılır. Grupların çok kalabalık olmaması, katılımcıların düşünme ve üretme egzersizine etkin katılabilmesi için önemlidir. Her grubun kolaylaştırıcısı, grubundaki katılımcılara “Toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimin okullarınızda uygulanması ve yaygınlaşması için ne tür çalışmalar yapılabilir?” (Ders içi kullanım, aktivite, ders dışı etkinlik-

ler, cinsel taciz yönergesi geliştirme ve uygulama vb.) sorusunu yöneltir. Katılımcılar bu soru üzerine çalışma önerileri geliştirir ve önerilerini kâğıtlara yazıp bütün grupla paylaşırlar. Daha sonra bütün çalışma önerileri grup tarafından oylanır ve en çok oyu alan fikir üzerinde detaylı çalışılır.

En çok oyu alan fikir(ler)in detaylı analizinde kullanılabilecek bazı sorular, şunlardır:

- Önerilen etkinlik için ne tür kaynaklarımız var? Başka ne tür kaynaklara ihtiyaç var?
- Bu etkinliğin uygulanmasında göz önünde tutulması gereken hususlar, kaygılar var mı? Varsa bunlar nasıl aşılabılır, ne gibi önlemler alınabilir?
- Etkinliğe kim(ler) önayak olabilir?
- Söz konusu çalışmada acilen veya öncelikli olarak yapılması gerekenler, neler?

Bu atölye çalışması boyunca, her grubun uygulanabilecek en az bir fikir üzerine detaylı düşünmüş ve nasıl uygulanabileceği üzerine diğer katılımcılarla beyin fırtınası yapmış olması beklenir. Böylece katılımcılar illerine döndüklerinde toplumsal cinsiyete duyarlı somut çalışmalar üretmeye teşvik edilmiş ve çalışmaların uygulama yöntemleriyle tanışmış olurlar.

III. 6. Cinsel Tacizi Konuşalım

Amaç: Bu çalışmanın amacı, gündelik hayatta karşımıza çıkan, fark ettiğimiz ya da etmediğimiz cinsel tacize örnek oluşturan davranışlardan, kadın bedenini nesneleştiren ve /veya aşağılayan reklam, afiş, posterlerden yola çıkarak konuşulması, üzerine düşünülmesi ve cinsel tacizin önlenmesi için yapılması gerekenlerin tartışılarak cinsel tacize yönelik farkındalığın oluşturulması ve bu bilincin geliştirilmesidir.

Yöntem: Güncel yayınlardan ve medyadan sözlü, yazılı, görsel materyaller gösterilerek katılımcıların cinsiyete yönelik ayrımcı söz ve eylem örnekleri üzerine düşünmesi ve tartışması istenir. Katılımcılar, çalışma boyunca gündelik hayatlarında maruz kaldıkları ya da öğrencilerinin, meslektaşlarının,

yakınlarının tanıklık ettikleri deneyimleri paylaşmaya ve bunlara çözüm üretmeye teşvik edilir. Bu çalışmada travmatik olayların paylaşılabileceği ve hassas konuların tartışılabilmesi göz önünde bulundurularak, güvenli bir ortamın sağlanması ve gerektiğinde destek verebilecek psikolog ve psikolojik danışmanların oturumda hazır bulunması önemlidir.

III. 7. Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Çalışması

Amaç: Çalışma boyunca katılımcılar ilköğretim ve lise ders kitaplarındaki cinsiyetçi temsiller üzerine düşünmeye ve eğitim materyalleri aracılığıyla toplumsal cinsiyet farkındalığı ve duyarlılığı geliştirmeye teşvik edilir. Böylece katılımcıların, toplumsal cinsiyet ihlalleri içeren ders materyallerini ayırt edebilecekleri yeni, eleştirel bir bakış açısı edinmeleri amaçlanır.

Yöntem: Katılımcılar, ilköğretim ve lise ders kitaplarından seçilmiş toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliği örnekleri üzerine beyin fırtınası yapmaya teşvik edilir. Sınıf içinde kullanılan yazılı ve görsel materyallerin içeriğinde, dilinde vb. değişkenlerinde yer alan ihlaller tartışılarak, katılımcılara toplumsal cinsiyet rollerinin ders kitaplarında nicel ve nitel olarak nasıl yer aldığı gösterilir. Katılımcılar; metinlerdeki cinsiyetçi öğelerin nasıl ayırt edilebileceği ve bu cinsiyetçi dil ve içeriğe karşılık ne yapılabileceği ve nasıl farkındalık oluşturulabileceği üzerine düşünmeye teşvik edilir. Çalışma boyunca bu düşünme egzersizi farklı branşlardan ve farklı öğretim seviyelerinden toplanmış örneklerle pekiştirilir ve somutlaştırılır. Ayrıca bu çalışmada ders kitaplarındaki olumlu toplumsal cinsiyet temsillerinden örnekler de yer verilmesi önemlidir, böylece katılımcıların ders kitaplarındaki iyi uygulamalar hakkında fikir sahibi olmaları sağlanır. Ders kitaplarını tararken yol gösterebilecek tarama ölçütlerinden örnekler ekler bölümünde yer almaktadır.

III.8. Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet Çalışması

Amaç: Bu çalışma, doğa bilimleri ve matematik müfredatında kadın bilim insanlarının eksikliğine işaret ettikten sonra, kız çocuklarının bu alanlarda yer almasını engelleyen kalıplaşmış düşüncelerin kırılmasına yönelik iyi örnekler sunmayı amaçlar.

Yöntem: Çalışmada istatistiklerden ve /veya konuyla ilgili güncel bilim haberlerinden yola çıkarak, katılımcılardan matematik ve doğa bilimlerinde kadınların ve kız çocuklarının durumunun ne olduğu, bu alanlarda toplumsal cinsiyet ayrımcılığı tezahürlerinin nasıl gözlenebileceği gibi sorular üzerinde düşünmeleri ve tartışmaları istenir. Ardından, Türkiye'deki okullarda, temel bilimler genelinde ve matematik özelinde kız çocuklarının başarı durumu konusundaki istatistikî bilgiler paylaşılır ve bu bilgiler, kızların nasıl yetiştirildiği konusundaki deneyimlerle harmanlanarak beyin fırtınası yapılır. Kız çocuklarının gelecekte nasıl yetiştirilebileceği sorusuna alternatif çözümler üretilir.

III.9. Edebiyat ve Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Çalışması

Amaç: Bu çalışmanın amacı toplumsal cinsiyet kavramı, kadın erkek ilişkilerinin biçimi ve eşitsizlikleri açısından edebiyatın, bilinç arttırma sürecinde sahip olduğu önemi irdelemektir. Bu düşünme egzersizinde ders içinde kullanılan yazılı metinlere işaret edilerek, katılımcıların toplumsal cinsiyet rolleri konusunda farkındalık seviyelerini arttırmaları ve ders içi pratiklerde kullanılabilecek yeni yaklaşımlar, yöntemler edinmeleri hedeflenmektedir.

Yöntem: Çalışma boyunca sınıf içi pratiklerde edebiyatın, edebi metinlerin incelenmesinin öğrencilerin farkındalığı açısından önemi vurgulanır. Bu çalışmayla, işlenen edebi metnin basmakalıp sorularla incelenmemesi gerektiğinin altı çizilir. Metinle ilgili alternatif sorular düşünülüp, verilebilecek alternatif cevaplar üzerine tartışılır. Katılımcılara;

- Örnek metindeki ana karakterin bakış açısı, karşı cinsten birinin bakış açısıyla örtüşebilir mi?
- Metinde iletişim; dil dışında hangi yollarla gerçekleşiyor? Ne tür iletişim kopukluklarına tanık olunuyor? Bu kopukluklardan kim sorumlu? Kadınlarla erkeklerin eşit olduğu bir ortamda sizce benzer iletişim kopuklukları söz konusu olabilir miydi?
- Öykünün, metnin okuyucusunun, kiminle özdeşleşmesi amaçlanmakta – metindeki kadın karakterle mi, erkek karakterle mi?

- Anlatıcının metin içinde kadınlar için kullandığı sözlerden hangileri erkek karakterler için de kullanılabiliirdi, hangileri kullanılamazdı?

gibi sorular yöneltilerek, edebi bir metine uygulanabilecek farklı yaklaşım metotlarına işaret edilir.

III. 10. Kim Korkar Kadın Hakları Hareketinden: Feminizm Atölyesi

Amaç: Bu çalışmada “Feminizm”le ilgili varsayımların deşifre edilmesi hedeflenmektedir. Çalışmada, feminizmin amacının eşitsizlikleri sorgulamak olduğunun altı çizilerek, feminizm, feminist vb. kavramlar üzerinden olumsuz yargılar saptanarak, bu yargılar tartışmaya açılır.

Yöntem: Feminizm, feminist, kadın hareketi gibi kavramlar ve çağrıştırdıkları üzerine hep beraber veya küçük gruplar halinde beyin fırtınası yapılarak tartışılır. Çalışma boyunca, çağrışım ağacı veya zihin haritası gibi yöntemler kullanılarak mümkün olduğu kadar çok negatif yargının ortaya çıkması kolaylaştırılır. Bu süreçte katılımcılar, kendilerini bu kavramlar karşısında nasıl konumlandırdıkları konusunda içgörü kazanırlar. Bu bağlamda katılımcılar feminizmin amaçları, feminist kuramlar, dünyada ve Türkiye’de kadın hareketi, eşitsizliklerin sorgulanması, kalıplaşmış cinsiyet rolleri vb. kavramlar hakkında bilgilendirilir ve düşünmeye teşvik edilir.

BÖLÜM IV

IV. Mor Sertifika Başarı Öyküleri

Mor Sertifika Programı'na katılan lise öğretmenleri, Program'ın ardından illerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi yönünde çalışmalar yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet eğitimi projesinden kütüphane kurulmasına, kız öğrencilerin eğitim sistemine kazandırılmasından çeşitli görevlere teşvik edilmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede yürütülen bu çalışmalar sayesinde Türkiye'de altı ildeki ortaöğretim kurumlarında toplumsal cinsiyet farkındalık seviyesi yükselmektedir. Bu çalışmalarıyla Mor Sertifikalı öğretmenler, okullarındaki cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesine ve öğretmen, öğrenci ve velilerin toplumsal cinsiyet farkındalığının yaygınlaşmasına katkı sağlamaktadır. Bu başarı örneklerinden bir kısmı aşağıda paylaşılmaktadır:

IV.1 Toplumsal Cinsiyet Eğitimi Projesi

Bu proje kapsamında iki Mor Sertifikalı lise öğretmenin öncülüğünde İzmir ili, Konak ilçesindeki ilköğretim okullarındaki öğretmenlere toplumsal cinsiyet eğitimi verilmektedir. Konak Belediyesi, Kadın Haklarını Koruma Derneği ve İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü ortaklığında; Mor Sertifikalı öğretmenlerin yanı sıra Kadın Haklarını Koruma Derneği'nden kadın avukatların aracılığıyla gerçekleştirilen bu projeyle 2008-2009 eğitim-öğretim yılında 22 okulda gerçekleştirilen toplumsal cinsiyet seminerlerinde yaklaşık 1000 ilköğretim öğretmenine toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitimi verilmiştir. Önümüzdeki eğitim - öğretim yılında da bu projenin uygulanmasına yeni okullarda devam edilmesi hedeflenmektedir.

IV.2 Toplumsal Cinsiyet Anket ve Seminerleri

Mor Sertifika Programı'na katılan birçok öğretmen, okullarına döndüklerinde ilk olarak anket çalışması yapmışlardır. Okullarındaki öğrencilerin ve

öğretmenlerin toplumsal cinsiyet konusunda ne düşündüklerinin, ne gibi kalıplaşmış yargılara sahip olduklarının belirlendiği anket çalışması sonrasında, analizlerden ve sonuçlardan yararlanarak bilinçlendirme seminerleri düzenlenmiştir. Farklı illerde ve farklı okullarda gerçekleşen bu seminerler; toplumsal cinsiyetle ilgili konulara açık ve bu alandaki temel kavramları tartışmaya hevesli öğretmen, öğrenci ve velilerin bakış açılarını daha da genişletme ve çeşitlendirme amacıyla tasarlanmıştır. Bu çalışmalar, İl Milli Eğitim Müdürlükleriyle birlikte yürütülmektedir.

IV.3. Kız Öğrencilere Yönelik Çalışmalar

Mor Sertifikalı öğretmenler, kırsal bölgelerde okula devam edemeyen kız çocuklarının okula kazandırılması için çalışmalar sürdürmektedir. Öğretmenler; illerinde hem aileleriyle görüşmeye giderek onları kızlarının okula devam etmesi için ikna etmek hem de bunun gerçekleşebilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması konusunda çaba harcamaktadırlar.

Ayrıca, kız öğrencilerin üniversiteye devam etmeleri konusunda teşvik çalışmaları yürütülmektedir. Özellikle meslek liselerinde çalışan Mor Sertifikalı öğretmenler, meslek sahibi kadınları okullara davet ederek, kız öğrencilerin hem bilgilendirilmesini sağlamakta, hem de okumaya ve iş hayatına atılmaya teşvik etmektedirler.

Aynı şekilde, kız öğrencilerin okul olanaklarından daha fazla yararlanmasını sağlamak için çalışmalar yapılmaktadır. Okullarda kız çocuklarının öğrenci kulüplerine katılımının arttırılmasını, başkanlık ve okul meclisi seçimlerinde aktif rol almalarını ve aday olmalarını; kütüphane, bilgisayar laboratuvarı gibi imkânlardan yararlanmalarını, okullarda Mor Kitaplık oluşturmayı yüreklendiren çalışmalar da sürdürülmektedir.

IV.4. Sorun Çözümüne Yönelik Çalışmalar

Rehberlik bölümünde çalışan, kız öğrenci yurtlarında görevli olan ve öğrencilerle “iyi iletişim” içinde olan kimi öğretmenler, kız öğrencilerin okullarında karşılaştıkları sorunlara yönelik çözüm odaklı çalışmalar gerçekleştirmektedir. Yurtlarda kalan kız öğrencilerin konaklama koşullarının iyileşti-

rilmesi, danışman-abla sisteminin geliştirilmesi, şiddete veya tacize uğrayan kız öğrencilere destek verilmesi gibi konularda birçok Mor Sertifikalı öğretmen çalışmalar başlatmıştır ve bu çalışmalar sürmektedir. Bu gibi etkinlikler sayesinde cinsiyete dayalı sorunlara dikkat çekilmesi amaçlanmaktadır.

IV.5. Bilinçlendirme Çalışmaları

Bilinçlendirme çalışmaları; okullarda gazete, dergi, duvar gazetesi gibi yayın organları aracılığıyla toplumsal cinsiyet farkındalığının arttırılmasını, bilgilendirici panoların hazırlanmasını, ödev ve sunum konularında toplumsal cinsiyete daha fazla yer verilmesini, veli toplantılarında bilgilendirici sunumlar yapılmasını, film gösterimleri, tiyatro oyunları, 8 Mart “Dünya Kadınlar Günü” ve 25 Kasım “Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü” etkinlikleri gibi çalışmalar gerçekleştirilmesini içerir. Böylelikle Mor Sertifikalı öğretmenler, okul içerisinde hem öğrencilere hem de velilere yönelik bilinçlendirme çalışmaları gerçekleştirmektedirler.

IV.6. Eğitim Materyali ve Eğitim Pratiklerine Yönelik Çalışmalar

Mor Sertifikalı öğretmenler aynı zamanda ders kitaplarının ve eğitim materyallerinin toplumsal cinsiyet açısından eleştirisini yapmaktadırlar; müfredatın neleri dışarıda bıraktığını ve ders kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından ne gibi bir tablo çizdiğini sorgulamak gibi konularda çalışmalar yürütmektedirler. Bu çalışmaların yanı sıra ders içi eğitim pratiklerinde de kız öğrencilere yönelik pozitif ayrımcılık uygulamaktadırlar. Mor Sertifikalı öğretmenler aynı zamanda matematik, fen bilimleri gibi derslerde kız öğrencileri teşvik etmekte ve bu alanlara onları çekme yönünde çalışmaları sürdürmektedirler.

Kaynakça

- Berktaş, F. (2004), Kadınların İnsan Hakları ve Gelişimi, *Sivil Toplum ve Konferans Yazıları* (7), İstanbul Bilgi Üniversitesi; Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi.
- Birleşmiş Milletler “Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi” Ortak Programı, Erişim: 20 Kasım 2009. <http://www.sabanciuniv.edu.tr/ssbf/bmop/tr/>
- Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Hedefleri Türkiye Raporu 2005, Erişim: 20 Kasım 2009. <http://ekutup.dpt.gov.tr/kalkinma/binyil05.pdf>
- Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2007, Erişim: 20 Kasım 2009. <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/rankings2007.pdf>
- Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2008, Erişim: 20 Kasım 2009. <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2008.pdf>
- Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2009, Erişim: 20 Kasım 2009. <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2009.pdf>
- Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme (CEDAW), Erişim: 20 Kasım 2009. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>
- Sivil Toplum Kuruluşları İçin Toplumsal Cinsiyet Rehberi, Erişim: 20 Kasım 2009. <http://www.stgm.org.tr/docs/1210159957STKlarIcinToplumsalCinsiyetRehberi.pdf>

Ekler

Ek 1: Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu
2007/2008/2009 Karşılaştırmalı Tabloları

Ek 2: Sabancı Üniversitesi Cinsel Taciz Yönergesi

Ek 3: Mor Sertifika Programı Değerlendirme Anketi Örneği

Ek 4: Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Tarama Ölçütleri

Ek 5: 2009 Mor Sertifika Programı- Program Akış Örneği

Ek 1:

**Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2006/ 2007/
2008/ 2009 Karşılaştırmalı Tablosu ve 2009 Detaylı Tablosu**

Ülke	2009 sırası	2009 puanı	2009 sıra- laması 2008 ülke- leri içinde	2008 sırası	2008 puanı	2007 sırası	2007 puanı	2006 sırası	2006 puanı
İzlanda	1	0,8276	1	4	0,7999	4	0,7836	4	0,7813
Finlandiya	2	0,8252	2	2	0,8195	3	0,8044	3	0,7958
Norveç	3	0,8227	3	1	0,8239	2	0,8059	2	0,7994
İsveç	4	0,8139	4	3	0,8139	1	0,8146	1	0,8133
Yeni Zelanda	5	0,7880	5	5	0,7859	5	0,7649	7	0,7509
Güney Afrika	6	0,7709	6	22	0,7232	20	0,7194	18	0,7125
Danimarka	7	0,7628	7	7	0,7538	8	0,7519	8	0,7462
İrlanda	8	0,7597	8	8	0,7518	9	0,7457	10	0,7335
Filipinler	9	0,7579	9	6	0,7568	6	0,7629	6	0,7516
Lesoto	10	0,7495	10	16	0,7320	26	0,7078	43	0,6807
Hollanda	11	0,7490	11	9	0,7399	12	0,7383	12	0,7250
Almanya	12	0,7449	12	11	0,7394	7	0,7618	5	0,7524
İsviçre	13	0,7426	13	14	0,7360	40	0,6924	26	0,6997
Latviya	14	0,7416	14	10	0,7397	13	0,7333	19	0,7091
İngiltere	15	0,7402	15	13	0,7366	11	0,7441	9	0,7365
Sri Lanka	16	0,7402	16	12	0,7371	15	0,7230	13	0,7199
İspanya	17	0,7345	17	17	0,7281	10	0,7444	11	0,7319
Fransa	18	0,7331	18	15	0,7341	51	0,6824	70	0,6520
Trinidad ve Tobago	19	0,7298	19	19	0,7245	46	0,6859	45	0,6797
Avustralya	20	0,7282	20	21	0,7241	17	0,7204	15	0,7163
Barbados	21	0,7236	21	26	0,7188	n/a	n/a	n/a	n/a
Mongolya	22	0,7221	22	40	0,7049	62	0,6731	42	0,6821
Ekvador	23	0,7220	23	35	0,7091	44	0,6881	82	0,6433
Arjantin	24	0,7211	24	24	0,7209	33	0,6982	41	0,6829
Kanada	25	0,7196	25	31	0,7136	18	0,7198	14	0,7165
Mozambik	26	0,7195	26	18	0,7266	43	0,6883	n/a	n/a
Kosta Rika	27	0,7180	27	32	0,7111	28	0,7014	30	0,6936
Bahamalar*	28	0,7179	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Küba	29	0,7176	28	25	0,7195	22	0,7169	n/a	n/a
Litvanya	30	0,7175	29	23	0,7222	14	0,7234	21	0,7077
Amerika Birleşik Devletleri	31	0,7173	30	27	0,7179	31	0,7002	23	0,7042
Namibya	32	0,7167	31	30	0,7141	29	0,7012	38	0,6864
Belçika	33	0,7165	32	28	0,7163	19	0,7198	20	0,7078
Belarus	34	0,7141	33	33	0,7099	23	0,7113	n/a	n/a
Guyana*	35	0,7108	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a

Moldova	36	0,7104	34	20	0,7244	21	0,7172	17	0,7128
Estonya	37	0,7094	35	37	0,7076	30	0,7008	29	0,6944
Bulgaristan	38	0,7072	36	36	0,7077	25	0,7085	37	0,6870
Botswana	39	0,7071	37	63	0,6839	53	0,6797	34	0,6897
Uganda	40	0,7067	38	43	0,6981	50	0,6833	47	0,6797
Kırgızistan	41	0,7058	39	41	0,7045	70	0,6653	52	0,6742
Avusturya	42	0,7031	40	29	0,7153	27	0,7060	27	0,6986
Panama	43	0,7024	41	34	0,7095	38	0,6954	31	0,6935
Peru	44	0,7024	42	48	0,6959	75	0,6624	60	0,6619
İsrail	45	0,7019	43	56	0,6900	36	0,6965	35	0,6889
Portekiz	46	0,7013	44	39	0,7051	37	0,6959	33	0,6922
Kazakistan	47	0,7013	45	45	0,6976	32	0,6983	32	0,6928
Jamaika	48	0,7013	46	44	0,6980	39	0,6925	25	0,7014
Nikaragua	49	0,7002	47	71	0,6747	90	0,6458	62	0,6566
Polonya	50	0,6998	48	49	0,6951	60	0,6756	44	0,6802
Rusya Federasyonu	51	0,6987	49	42	0,6994	45	0,6866	49	0,6770
Slovenya	52	0,6982	50	51	0,6937	49	0,6842	51	0,6745
Makedonya	53	0,6950	51	53	0,6914	35	0,6967	28	0,6983
Hırvatistan	54	0,6944	52	46	0,6967	16	0,7210	16	0,7145
El Salvador	55	0,6939	53	58	0,6875	48	0,6853	39	0,6837
Kolombiya	56	0,6939	54	50	0,6944	24	0,7090	22	0,7049
Uruguay	57	0,6936	55	54	0,6907	78	0,6608	66	0,6549
Özbekistan	58	0,6913	56	55	0,6906	41	0,6921	36	0,6886
Tayland	59	0,6907	57	52	0,6917	52	0,6815	40	0,6831
Çin	60	0,6907	58	57	0,6878	73	0,6643	63	0,6561
Ukranya	61	0,6896	59	62	0,6856	57	0,6790	48	0,6797
Honduras	62	0,6893	60	47	0,6960	68	0,6661	74	0,6483
Lüksemburg	63	0,6889	61	66	0,6802	58	0,6786	56	0,6671
Şili	64	0,6884	62	65	0,6818	86	0,6482	78	0,6455
Macaristan	65	0,6879	63	60	0,6867	61	0,6731	55	0,6698
Paraguay	66	0,6868	64	100	0,6379	69	0,6659	64	0,6556
Dominik Cumhuriyetleri	67	0,6859	65	72	0,6744	65	0,6705	59	0,6639
Slovakya	68	0,6845	66	64	0,6824	54	0,6797	50	0,6757
Venezuela	69	0,6839	67	59	0,6875	55	0,6797	57	0,6664
Romanya	70	0,6805	68	70	0,6763	47	0,6859	46	0,6797
Vietnam	71	0,6802	69	68	0,6778	42	0,6889	n/a	n/a
İtalya	72	0,6798	70	67	0,6788	84	0,6498	77	0,6456
Tanzanya	73	0,6797	71	38	0,7068	34	0,6969	24	0,7038
Çekoslovakya	74	0,6789	72	69	0,6770	64	0,6718	53	0,6712
Japonya	75	0,6769	73	98	0,6434	91	0,6455	80	0,6447
Gambiya	76	0,6752	74	85	0,6622	95	0,6421	79	0,6448
Malavi	77	0,6738	75	81	0,6664	87	0,6480	81	0,6437
Madagaskar	78	0,6732	76	74	0,6736	89	0,6461	84	0,6385
Surinam	79	0,6726	77	79	0,6674	56	0,6794	n/a	n/a
Kıbrıs	80	0,6706	78	76	0,6694	82	0,6522	83	0,6430

Gana	81	0,6704	79	77	0,6679	63	0,6725	58	0,6653
Brezilya	82	0,6695	80	73	0,6737	74	0,6637	67	0,6543
Bolivya	83	0,6693	81	80	0,6667	80	0,6574	87	0,6335
Gürcistan	84	0,6680	82	82	0,6654	67	0,6665	54	0,6700
Singapur	85	0,6664	83	84	0,6625	77	0,6609	65	0,6550
Yunanistan	86	0,6662	84	75	0,6727	72	0,6648	69	0,6540
Tacikistan	87	0,6661	85	89	0,6541	79	0,6578	n/a	n/a
Beliz	88	0,6636	86	86	0,6610	94	0,6426	n/a	n/a
Malta	89	0,6635	87	83	0,6634	76	0,6615	71	0,6518
Azerbaycan	90	0,6626	88	61	0,6856	59	0,6781	n/a	n/a
Ermenistan	91	0,6619	89	78	0,6677	71	0,6651	n/a	n/a
Arnavutluk	92	0,6601	90	87	0,6591	66	0,6685	61	0,6607
Endonezya	93	0,6580	91	93	0,6473	81	0,6550	68	0,6541
Bangladeş	94	0,6526	92	90	0,6531	100	0,6314	91	0,6270
Brunei	95	0,6524	93	99	0,6392	n/a	n/a	n/a	n/a
Zimbabwe	96	0,6518	94	92	0,6485	88	0,6464	76	0,6461
Mauritius	97	0,6513	95	95	0,6466	85	0,6487	88	0,6328
Kenya	98	0,6512	96	88	0,6547	83	0,6508	73	0,6486
Meksika	99	0,6503	97	97	0,6441	93	0,6441	75	0,6462
Maldivler	100	0,6482	98	91	0,6501	99	0,6350	n/a	n/a
Malezya	101	0,6467	99	96	0,6442	92	0,6444	72	0,6509
Senegal*	102	0,6427	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Fiji*	103	0,6414	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a
Kamboçya	104	0,6410	100	94	0,6469	98	0,6353	89	0,6291
Kuveyt	105	0,6356	101	101	0,6358	96	0,6409	86	0,6341
Angola	106	0,6353	102	114	0,6032	110	0,6034	96	0,6039
Zambiya	107	0,6310	103	106	0,6205	101	0,6288	85	0,6360
Nijerya	108	0,6280	104	102	0,6339	107	0,6122	94	0,6104
Tunus	109	0,6233	105	103	0,6295	102	0,6283	90	0,6288
Nepal	110	0,6213	106	120	0,5942	125	0,5575	111	0,5478
Guatemala	111	0,6209	107	112	0,6072	106	0,6144	95	0,6067
Birleşik Arap Emirlikleri	112	0,6198	108	105	0,6220	105	0,6184	101	0,5919
Ürdün	113	0,6182	109	104	0,6275	104	0,6203	93	0,6109
Hindistan	114	0,6151	110	113	0,6060	114	0,5936	98	0,6011
Güney Kore	115	0,6146	111	108	0,6154	97	0,6409	92	0,6157
Bahreyn	116	0,6136	112	121	0,5927	115	0,5931	102	0,5894
Cezayir	117	0,6119	113	111	0,6111	108	0,6068	97	0,6018
Kamerun	118	0,6108	114	117	0,6017	116	0,5919	103	0,5865
Moritanya	119	0,6103	115	110	0,6117	111	0,6022	106	0,5835
Burkina Faso	120	0,6081	116	115	0,6029	117	0,5912	104	0,5854
Suriye	121	0,6072	117	107	0,6181	103	0,6216	n/a	n/a
Etiyopya	122	0,5948	118	122	0,5867	113	0,5991	100	0,5946
Umman	123	0,5938	119	118	0,5960	119	0,5903	n/a	n/a
Fas	124	0,5926	120	125	0,5757	122	0,5676	107	0,5827
Katar	125	0,5907	121	119	0,5948	109	0,6041	n/a	n/a
Mısır	126	0,5862	122	124	0,5832	120	0,5809	109	0,5786

Mali	127	0,5860	123	109	0,6117	112	0,6019	99	0,5996
İran	128	0,5839	124	116	0,6021	118	0,5903	108	0,5803
Türkiye	129	0,5828	125	123	0,5853	121	0,5768	105	0,5850
Suudi Arabistan	130	0,5651	126	128	0,5537	124	0,5647	114	0,5242
Benin	131	0,5643	127	126	0,5582	123	0,5656	110	0,5780
Pakistan	132	0,5458	128	127	0,5549	126	0,5509	112	0,5434
Çad	133	0,5417	129	129	0,5290	127	0,5381	113	0,5247
Yemen	134	0,4609	130	130	0,4664	128	0,4510	115	0,4595

n/a= veri yok.

Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2007, Erişim: 20 Kasım 2009, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/rankings2007.pdf>

Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2008, Erişim: 20 Kasım 2009, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2008.pdf>

Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2009, Erişim: 20 Kasım 2009, <http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2009.pdf>

Ülke	Genel		Ekonomik Olanaklar ve Ekonomiye Katılım		Eğitime Erişim		Sağlıklı ve Uzun Bir Yaşama Sahip Olma		Politikaya Katılım	
	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan
İzlanda	1	0,8276	16	0,7502	1	1,0000	101	0,9697	1	0,5905
Finlandiya	2	0,8252	15	0,7504	1	1,0000	1	0,9796	2	0,5709
Norveç	3	0,8227	8	0,7793	26	1,0000	56	0,9787	3	0,5330
İsveç	4	0,8139	6	0,7851	39	0,9977	79	0,9735	4	0,4994
Yeni Zelanda	5	0,7880	7	0,7842	1	1,0000	72	0,9745	7	0,3934
Güney Afrika	6	0,7709	61	0,6630	43	0,9961	70	0,9754	5	0,4492
Danimarka	7	0,7628	20	0,7477	1	1,0000	102	0,9696	11	0,3340
İrlanda	8	0,7597	43	0,6918	1	1,0000	86	0,9727	8	0,3742
Filipinler	9	0,7579	11	0,7604	1	1,0000	1	0,9796	19	0,2915
Lesoto	10	0,7495	4	0,8013	1	1,0000	1	0,9796	34	0,2173
Hollanda	11	0,7490	49	0,6851	51	0,9950	75	0,9743	10	0,3415
Almanya	12	0,7449	37	0,6956	49	0,9953	60	0,9783	13	0,3105
İsviçre	13	0,7426	48	0,6854	88	0,9792	59	0,9784	12	0,3273
Latviya	14	0,7416	14	0,7535	1	1,0000	1	0,9796	31	0,2332
İngiltere	15	0,7402	35	0,7064	1	1,0000	72	0,9745	22	0,2801
Sri Lanka	16	0,7402	100	0,5734	68	0,9916	1	0,9796	6	0,4164
İspanya	17	0,7345	91	0,6017	56	0,9945	80	0,9730	9	0,3688
Fransa	18	0,7331	62	0,6591	1	1,0000	1	0,9796	16	0,2939
Trinidad ve Tobago	19	0,7298	44	0,6915	58	0,9937	1	0,9796	27	0,2547
Avustralya	20	0,7282	19	0,7477	1	1,0000	78	0,9737	39	0,1915
Barbados	21	0,7236	5	0,7854	1	1,0000	1	0,9796	67	0,1295
Mongolya	22	0,7221	1	0,8334	1	1,0000	1	0,9796	100	0,0752
Ekvator	23	0,7220	78	0,6302	45	0,9955	1	0,9796	21	0,2826
Arjantin	24	0,7211	90	0,6029	57	0,9941	1	0,9796	14	0,3077

Kanada	25	0,7196	10	0,7641	38	0,9977	60	0,9783	62	0,1383
Mozambik	26	0,7195	3	0,8133	126	0,7818	62	0,9782	15	0,3047
Kosta Rika	27	0,7180	85	0,6136	48	0,9954	1	0,9796	20	0,2833
Bahamalar*	28	0,7179	2	0,8264	1	1,0000	1	0,9796	109	0,0655
Küba	29	0,7176	89	0,6034	1	1,0000	74	0,9745	18	0,2926
Litvanya	30	0,7175	18	0,7481	54	0,9946	41	0,9791	54	0,1483
Amerika Birleşik Devletleri	31	0,7173	17	0,7501	1	1,0000	40	0,9795	61	0,1398
Namibya	32	0,7167	32	0,7201	85	0,9820	108	0,9683	38	0,1964
Belçika	33	0,7165	65	0,6530	71	0,9910	55	0,9789	29	0,2431
Belarus	34	0,7141	29	0,7256	75	0,9901	41	0,9791	46	0,1615
Guyana*	35	0,7108	86	0,6134	41	0,9969	1	0,9796	28	0,2535
Moldova	36	0,7104	26	0,7323	63	0,9929	41	0,9791	64	0,1372
Estonya	37	0,7094	36	0,7050	37	0,9979	41	0,9791	50	0,1555
Bulgaristan	38	0,7072	40	0,6935	66	0,9921	41	0,9791	42	0,1641
Botsvana	39	0,7071	22	0,7420	27	0,9999	124	0,9527	66	0,1338
Uganda	40	0,7067	28	0,7256	111	0,8920	69	0,9758	30	0,2333
Kırgızistan	41	0,7058	46	0,6866	59	0,9936	1	0,9796	43	0,1636
Avusturya	42	0,7031	103	0,5701	78	0,9886	1	0,9796	23	0,2744
Panama	43	0,7024	51	0,6831	52	0,9949	1	0,9796	52	0,1522
Peru	44	0,7024	77	0,6350	89	0,9785	91	0,9714	33	0,2246
İsrail	45	0,7019	41	0,6930	50	0,9950	98	0,9699	53	0,1496
Portekiz	46	0,7013	53	0,6814	76	0,9895	80	0,9730	47	0,1613
Kazakistan	47	0,7013	12	0,7566	42	0,9962	41	0,9791	102	0,0731
Jamaika	48	0,7013	21	0,7429	1	1,0000	96	0,9707	93	0,0913
Nikaragua	49	0,7002	105	0,5626	1	1,0000	65	0,9765	25	0,2616
Polonya	50	0,6998	72	0,6426	33	0,9989	41	0,9791	40	0,1784
Rusya Federasyonu	51	0,6987	24	0,7400	29	0,9992	41	0,9791	99	0,0764
Slovenya	52	0,6982	31	0,7211	36	0,9980	80	0,9730	87	0,1005
Makedonya	53	0,6950	60	0,6656	79	0,9883	115	0,9635	44	0,1626
Hırvatistan	54	0,6944	70	0,6458	55	0,9946	41	0,9791	49	0,1579
El Salvador	55	0,6939	99	0,5787	81	0,9875	1	0,9796	32	0,2300
Kolombiya	56	0,6939	39	0,6940	28	0,9996	1	0,9796	84	0,1026
Uruguay	57	0,6936	63	0,6535	1	1,0000	1	0,9796	58	0,1415
Özbekistan	58	0,6913	9	0,7687	100	0,9406	64	0,9766	97	0,0794
Tayland	59	0,6907	30	0,7216	62	0,9933	1	0,9796	105	0,0685
Çin	60	0,6907	38	0,6955	87	0,9797	130	0,9467	60	0,1408
Ukranya	61	0,6896	33	0,7200	31	0,9991	41	0,9791	117	0,0602
Honduras	62	0,6893	88	0,6048	1	1,0000	1	0,9796	41	0,1727
Lüksemburg	63	0,6889	74	0,6381	1	1,0000	80	0,9730	57	0,1444
Şili	64	0,6884	112	0,5213	44	0,9961	1	0,9796	26	0,2566
Macaristan	65	0,6879	56	0,6738	64	0,9924	41	0,9791	81	0,1061
Paraguay	66	0,6868	59	0,6688	40	0,9970	1	0,9796	85	0,1019
Dominik Cumhuriyetleri	67	0,6859	68	0,6470	1	1,0000	1	0,9796	73	0,1172
Slovakya	68	0,6845	69	0,6464	1	1,0000	1	0,9796	75	0,1121

Venezuela	69	0,6839	81	0,6190	34	0,9988	1	0,9796	63	0,1382
Romanya	70	0,6805	34	0,7121	70	0,9911	41	0,9791	126	0,0399
Vietnam	71	0,6802	25	0,7349	108	0,8974	97	0,9700	72	0,1184
İtalya	72	0,6798	96	0,5898	46	0,9955	88	0,9719	45	0,1619
Tanzanya	73	0,6797	52	0,6824	115	0,8679	105	0,9688	37	0,1998
Çekoslovakya	74	0,6789	71	0,6443	1	1,0000	41	0,9791	91	0,0921
Japonya	75	0,6769	54	0,6782	84	0,9851	41	0,9791	110	0,0651
Gambiya	76	0,6752	23	0,7412	119	0,8528	1	0,9796	68	0,1272
Malavi	77	0,6738	42	0,6925	113	0,8828	116	0,9612	48	0,1586
Madagaskar	78	0,6732	45	0,6876	98	0,9584	1	0,9796	108	0,0675
Surinam	79	0,6726	102	0,5714	74	0,9904	80	0,9730	51	0,1555
Kıbrıs	80	0,6706	83	0,6168	61	0,9933	114	0,9657	80	0,1066
Gana	81	0,6704	13	0,7548	112	0,8860	111	0,9674	101	0,0733
Brezilya	82	0,6695	76	0,6369	32	0,9991	1	0,9796	114	0,0625
Bolivya	83	0,6693	95	0,5906	91	0,9746	112	0,9668	56	0,1450
Gürcistan	84	0,6680	55	0,6753	82	0,9855	131	0,9386	103	0,0726
Singapur	85	0,6664	58	0,6707	102	0,9370	121	0,9575	86	0,1005
Yunanistan	86	0,6662	87	0,6067	60	0,9934	57	0,9785	94	0,0863
Tacikistan	87	0,6661	27	0,7298	114	0,8750	58	0,9785	96	0,0811
Beliz	88	0,6636	80	0,6215	35	0,9985	1	0,9796	121	0,0549
Malta	89	0,6635	106	0,5611	47	0,9955	77	0,9739	69	0,1237
Azerbeycan	90	0,6626	47	0,6863	94	0,9699	132	0,9366	119	0,0575
Ermenistan	91	0,6619	57	0,6712	29	0,9992	133	0,9332	123	0,0439
Arnavutluk	92	0,6601	64	0,6532	73	0,9906	122	0,9553	125	0,0413
Endonezya	93	0,6580	101	0,5722	95	0,9656	87	0,9719	70	0,1224
Bangladeş	94	0,6526	121	0,4552	105	0,9113	127	0,9500	17	0,2939
Brunei	95	0,6524	79	0,6239	65	0,9923	113	0,9659	127	0,0275
Zimbabve	96	0,6518	82	0,6178	103	0,9336	125	0,9522	83	0,1036
Mauritius	97	0,6513	109	0,5465	80	0,9878	1	0,9796	92	0,0914
Kenya	98	0,6512	50	0,6832	106	0,9089	110	0,9681	122	0,0447
Meksika	99	0,6503	114	0,5089	90	0,9781	1	0,9796	65	0,1348
Maldivler	100	0,6482	98	0,5788	1	1,0000	126	0,9508	112	0,0631
Malezya	101	0,6467	104	0,5653	77	0,9891	103	0,9695	113	0,0631
Senegal*	102	0,6427	75	0,6379	124	0,8174	76	0,9742	59	0,1411
Fiji*	103	0,6414	111	0,5343	72	0,9910	1	0,9796	115	0,0608
Kamboçya	104	0,6410	66	0,6488	117	0,8568	1	0,9796	98	0,0786
Kuveyt	105	0,6356	107	0,5571	86	0,9807	116	0,9612	124	0,0435
Angola	106	0,6353	97	0,5832	127	0,7779	1	0,9796	36	0,2007
Zambiya	107	0,6310	94	0,5930	116	0,8650	116	0,9612	82	0,1050
Nijerya	108	0,6280	84	0,6163	123	0,8315	109	0,9682	89	0,0960
Tunus	109	0,6233	123	0,4524	97	0,9606	100	0,9697	77	0,1105
Nepal	110	0,6213	116	0,4978	125	0,8164	123	0,9553	35	0,2157
Guatemala	111	0,6209	115	0,5061	101	0,9382	1	0,9796	118	0,0599
Birleşik Arap Emirlikleri	112	0,6198	126	0,4148	67	0,9918	116	0,9612	76	0,1114
Ürdün	113	0,6182	122	0,4524	83	0,9852	94	0,9710	111	0,0642
Hindistan	114	0,6151	127	0,4125	121	0,8434	134	0,9315	24	0,2731

Güney Kore	115	0,6146	113	0,5204	109	0,8936	80	0,9730	104	0,0714
Bahreyn	116	0,6136	118	0,4830	69	0,9911	116	0,9612	131	0,0192
Cezayir	117	0,6119	119	0,4697	99	0,9505	91	0,9714	120	0,0558
Kamerun	118	0,6108	108	0,5498	122	0,8421	106	0,9686	95	0,0825
Moritanya	119	0,6103	117	0,4908	120	0,8491	1	0,9796	71	0,1216
Burkina Faso	120	0,6081	73	0,6395	129	0,7260	98	0,9699	88	0,0971
Suriye	121	0,6072	120	0,4609	104	0,9315	68	0,9761	116	0,0603
Etiyopya	122	0,5948	92	0,5975	130	0,7001	106	0,9686	74	0,1129
Umman	123	0,5938	128	0,4059	93	0,9735	95	0,9709	128	0,0247
Fas	124	0,5926	125	0,4477	118	0,8558	90	0,9716	90	0,0952
Katar	125	0,5907	129	0,4005	53	0,9946	129	0,9470	130	0,0206
Mısır	126	0,5862	124	0,4498	107	0,9004	89	0,9717	129	0,0227
Mali	127	0,5860	93	0,5969	131	0,6684	104	0,9695	78	0,1093
İran	128	0,5839	131	0,3768	96	0,9640	63	0,9776	132	0,0172
Türkiye	129	0,5828	130	0,4002	110	0,8923	93	0,9712	107	0,0675
Suudi Arabistan	130	0,5651	133	0,3096	92	0,9745	65	0,9765	134	0,0000
Benin	131	0,5643	110	0,5463	132	0,6273	70	0,9754	79	0,1081
Pakistan	132	0,5458	132	0,3403	128	0,7467	128	0,9498	55	0,1465
Çad	133	0,5417	67	0,6474	134	0,4743	65	0,9765	106	0,0685
Yemen	134	0,4609	134	0,2334	133	0,6147	1	0,9796	133	0,0159

n/a= veri yok.

Dünya Ekonomik Forumu Toplumsal Cinsiyet Uçurum Raporu 2009, Erişim: 20 Kasım 2009,

<http://www.weforum.org/pdf/gendergap/report2009.pdf>

Ek 2:**Sabancı Üniversitesi Cinsel Taciz Yönergesi****CİNSEL TACİZE KARŞI ÖNLEM VE İLKELER BELGESİ**

Sabancı Üniversitesi, üniversite camiasının bütün üyelerinin potansiyellerini azami düzeyde gerçekleştirebilmeleri için pozitif bir öğrenme, çalışma ve yaşama ortamı sağlamayı ve korumayı taahhüt eder. Rızaya dayalı olmayan cinsel davranışlara ve şiddete maruz kalmak, kişinin öğrenme ve çalışma hayatı üzerinde olduğu kadar, ruhsal ve bedensel sağlığı üzerinde de travmatik ve zararlı etkilere yol açabilir. Bu tür davranışlar, ürkütücü ve düşmanca bir ortam yaratarak, Üniversite'nin "tüm paydaşlarının gereksinimlerine duyarlı" bir kurum olma vizyonuna ve "her alanda yetkin ve kendine güvenen bireyler yetiştirmek" misyonuna zarar verir. Üniversitenin bu hedefleri doğrultusunda, Üniversite camiasının bütün üyeleri (akademisyenler, idarî personel ve öğrenciler), cinsel tacize hiçbir koşul altında müsamaha gösterilmeyeceğini bilir ve kabul ederler. Üniversite, cinsel taciz konusunda bilinç oluşturarak farkındalık yaratmayı, paydaşlarını cinsel tacize ilişkin disiplin önlemleri konusunda bilgilendirmeyi, cinsel taciz vakalarını takip etmeyi ve cinsel tacize maruz kalan bireyler için destek mekanizmaları sunmayı taahhüt eder.

CİNSEL TACİZ NEDİR?

Genel olarak cinsel taciz; ister görsel, ister sözel veya bedensel olsun; cinsel nitelik taşıyan ve hoş karşılanmayan tavır ve/veya davranışlar, olarak tanımlanabilir.

Taraflardan birine, maruz kaldığı davranışa göstereceği tepkinin, akademik veya iş hayatına ilişkin kararları veya değerlendirmeleri etkileyeceğinin üstü örtülü biçimde veya açıkça hissettirildiği durumlar veya kişinin iş veya akademik hayatıyla ilgili davranış veya performansının, makul olmayan, kasıtlı veya kasıtsız bir müdahale nedeniyle değiştiği ve olumsuz etkilendiği durumlar; ürkütücü veya saldırgan bir akademik etkinlik, öğrenim veya çalışma ortamının yaratıldığı durumlar, "cinsel taciz" olarak tanımlanabilir.

Söz konusu davranışın ne gibi şartlar altında ve ne bağlamda gerçekleştiğini, ayrıca, kabahatlinin, o davranışının hoş karşılanmadığını bilip, bilmediğini veya mantiken bilmesi gerektiğinin farkında olup, olmadığını öğrenmek, büyük önem taşır.

Cinsel tacizin pek çok biçimi olabilir – dolaylı, örtülü ve incelikle veya doğrudan, açıkça ve edepsizce. Örneğin, cinsel taciz,

- Karşı cinsten ya da aynı cinsten biri tarafından;
- Hiyerarşik ilişki içindeki bireyler arasında, ya da eşit konumdaki kişiler, dostlar, çiftler arasında;
- Bireyi, istemediği bir cinsel ilişkiye ya da ilişki biçimine zorlamak amacıyla da gerçekleştirilebilir.

Ayrıca,

- Cinsel taciz, mutlaka “tekerrür eden” davranışlarla oluşmak zorunda değildir; kabahatin derecesine göre, “tek bir olay”dan da meydana gelebilir.

Bu listeyle sınırlı olmamakla birlikte, aşağıdaki örnekler, cinsel taciz oluşturabilir:

- Cinsel saldırı.
- Cinsel faaliyet için baskı uygulamak veya cinsel faaliyete zorlamak.
- Reddedildiği halde ısrar edilen cinsel istekler veya “asılma”lar; buluşma ya da yakın bir romantik veya cinsel ilişki kurma talebiyle baskı yapmak.
- Kişiyi rahatsız eder biçimde yan bakmak, dik bakmak, dokunmak, ellemek/ okşamak veya sarılmak.
- Üstü kapalı olarak veya açıkça, kabulü ödüllendiren veya ödüllendirme vaat eden cinsel ayartma gayretleri veya asılmalar.
- Cinsel amaçlı ayartma gayretlerinin veya “asılma”ların reddi nedeniyle, örtülü olarak veya açıkça “misilleme”ye kalkışmak veya “misilleme” ile tehdit etmek,

- Musallat olmak, canından bezdirecek şekilde peşine düşmek.
- Vücudun muhtelif kısımlarına gereksiz ve hoş karşılanmayan bir şekilde sözel atıfta bulunmak.
- Müstehcen / açık-saçık yorumlar veya el kol hareketleri; birinin cinsel hayatı (ör: cinsel deneyimi, bekâreti veya cinsel tercihleri) konusunda soru sormak veya yorumda bulunmak.
- Uygunsuz cinsel ima veya ironi içeren, cinsiyet ayrımcılığı yapan, utandırıcı veya gocundurucu şakalar.
- Akademik bir ortam ve eleştiri amacı olmaksızın, rencide edici cinsel imalar içeren malzemelerin (posterler, resimler) teşhiri veya bu nitelikteki hikâyelerin / olayların anlatılması.
- Bir bireyi tanımlamak için kullanılan, cinsel yönden aşağılayıcı dil: kişinin bedenine, cinsel hayatına, cinsiyetine veya cinsel tercihine ilişkin, başkalarının önünde veya baş başa iken yapılan rencide edici yorumlar; bu kişiye takılan ve cinsel hayatına dayalı müstehcen – aşağılayıcı adlar.
- Cinsiyete veya cinsel tercihe yönelik ayrımcı söz veya eylemler.
- Cinsiyet veya cinsel tercih sebebiyle gelişimin, ilerlemenin veya terfiin engellenmesi.
- Bu belgedeki prensip kararlarını ihlal eden e-posta, internet veya telefon kullanımı.

PROSEDÜR:

Bireyin ruhsal ve bedensel sağlığı, Sabancı Üniversitesi'nde her zaman önceliklidir. Dolayısıyla, yukarıda tanımlanan şekliyle cinsel tacize herhangi bir biçimde maruz kaldığını veya tanık olduğunu düşünen herhangi bir kişi veya grup; gerek şikâyet yolları, gerekse danışmanlık desteğine erişim konusunda bilgilendirilir. Şikâyetin tercih edilmediği vakalarda, kişilere üniversite içindeki ve dışındaki destek mekanizmaları konusunda bilgi verilecektir.

Yukarıda tanımlandığı şekilde cinsel tacize herhangi bir biçimde maruz

kaldığını veya tanık olduğunu düşünen herhangi bir kişinin veya grubun, aşağıdaki aşamaları takip etmesi teşvik edilmektedir:

Cinsel Tacize Tepki Göstermek:

Cinsel tacize uğradığını düşünen çalışanların veya öğrencilerin, doğrudan eyleme geçerek, aşağıdaki gibi tepki göstermeleri teşvik edilmektedir.

- Tacizciye “HAYIR” demek. Açık seçik bir yanıt ve doğrudan, net bir tavır, söz konusu davranışın hoş karşılanıp, karşılanmadığı konusunda herhangi bir yanlış anlamayı önlemeye yardımcı olur.
- Olanları kaydetmek. Bu kayıta, olayın tarihi, saati ve yeri, ayrıca vakaya karışan kişilerin ve tanıkların adları bulunmalıdır.

Cinsel Tacizi Bildirmek:

Erkek ya da kadın; cinsel tacize uğramış olduğunu düşünen öğrencinin / öğretim üyesinin / idari çalışanın, hangisi ile rahat iletişim kurabileceğini hissediyorsa, Cinsel Taciz Komitesi’nin bir üyesiyle, veya BAGEM danışmanlarından biriyle, veya (eğer öğretim üyesi veya idari çalışan ise) âmiriyle, veya (eğer öğrenci ise) dekanıyla derhal temasa geçmesi teşvik edilmektedir. Bu kişiler, şikâyetçi tarafı gerek hakları, gerekse konu ile ilgili destek, arabuluculuk ve disiplin mekanizmaları konusunda bilgilendirirler. Bu mekanizmalardan herhangi birine başvurmak isteyip istemediğine, şikâyetle bulunan kişi karar verir.

1. Destek Mekanizmaları – BAGEM:

BAGEM bünyesindeki bireysel danışmanlar, cinsel tacize uğrayanlara bireysel destek sağlamaya donanımlıdırlar. Bu danışmanlık hizmeti, kesin olarak gizli tutulur.

2. Danışmanlık ve Arabuluculuk – Cinsel Taciz Komitesi:

Her yıl, Üniversite, bir Cinsel Taciz Komitesi ilân eder. Bu komite, şu kişilerden oluşur:

- Cinsel taciz konularında bilgi sahibi bir BAGEM üyesi,
- Öğretim üyeleri (her fakülteden ve Diller Okulu’ndan, en az 1 üye),

- Bir öğrenci*
- En az bir idarî çalışan.

Komitedeki kadın-erkek oranı dengeli olarak ayarlanır ve üyelerden en az bir tanesi, Öğrenci Disiplin Komitesi üyelerinden biri olmalıdır.

Bu komitenin üyeleri, bir cinsel taciz uzmanı tarafından verilecek temel eğitimden geçerler. Cinsel Taciz Komitesi'nin sorumlulukları; tacizle ilgili konularda bireylere, tavsiyelerde, önerilerde bulunmak, rehberlik etmek veya kaynak oluşturmak; ayrıca, gerektiğinde soruşturma sürecinde soruşturmacılara ve karar mercilerine danışmanlık sunmaktır. Komite üyeleri, şikâyetçi taraf ile suçlanan taraf arasındaki arabuluculuk sürecini yürütürler. Cinsel taciz bulguları neticesinde gerekli görülebilecek düzeltici/giderici önlemleri uygulamak, Komite'nin görev alanı dışındadır.

Şikâyetçi olan kişi, resmî bir şikâyetle bulunmayı tercih ediyorsa, Cinsel Taciz Komitesi'ne bir dilekçe ile başvurarak, şikâyet ettiği eylemi veya eylemleri, bunlardan sorumlu olan kişi veya kişileri yazılı olarak tanımlar; ve eylemin veya eylemlerin hangi tarihte gerçekleştiğini belirtir.

Cinsel Taciz Komitesi bu dilekçeyi görüşmek üzere toplanır ve:

1. Dilekçeyi okur ve şikâyetçi tarafı, dilekçe üzerine konuşmak amacıyla davet eder (eğer şikâyetçi taraf Komite ile toplanmamayı tercih ediyorsa, aşağıdaki basamaklar yazılı olarak izlenir);
2. Bir arabuluculuk sürecinin mi başlatılacağına, yoksa disiplin soruşturmasının mı tavsiye edileceğine karar verir;
3. Şikâyetçi tarafı, mevcut arabuluculuk ve disiplin mekanizmaları konusunda bilgilendirir;
4. Atılacak bir sonraki adım üzerinde, şikâyetçi taraf ile konuşur, tartışır;
5. Komite (ile şikâyetçi taraf, bir arabuluculuk süreci konusunda anlaşarlarsa) arabuluculuk sürecini başlatır (bkz. aşağıdaki bölüm);
6. Şayet (d) veya (e) aşamalarından sonra Komite ve şikâyetçi taraf, disiplin sürecini başlatmaya karar verirlerse, Komite bir rapor yaza-

* Şikâyetçi taraf, bu süreçte hiçbir öğrencinin yer almamasını talep etme hakkına sahiptir.

cak ve bu raporu şikâyetçi tarafın dilekçesi ile birlikte, sorumlu taraflara gönderecektir (bkz. aşağıda *Disiplin Soruşturması*).

Şikâyet raporlama, arabuluculuk ve/veya soruşturma sürecinde yer alan bütün bireyler, gelişmeler konusunda gizlilik ilkesine uymakla yükümlüdürler. Gizlilik kadar önemli bir başka konu da; şikâyetçi tarafı haberdar etmeniz veya alınacak önlemler konusunda onun onayını almaksızın, hiçbir düzeltici sürecin başlatılmamasıdır.

Arabuluculuk Süreci:

Her vakanın pek çok değişkeni olabileceğinden, bütün vakalara uygulanabilir tek bir arabuluculuk süreci tanımlamak mümkün olmadığı gibi doğru da değildir. Arabuluculuk sürecinin birincil hedefi, ilgili tüm tarafların haklarını korurken, tarafların tartışmayı kendi başlarına, gizlilik içinde ve vakit geçirmeden, çözüme kavuşturmalarına zemin hazırlamaktır. Duruma bağlı olarak, arabuluculuk süreci atlanabilir ve Komite şikâyetçi tarafa, doğrudan disiplin önlemlerine başvurmasını tavsiye edebilir. Şikâyetçi tarafın bizzat kendisi de, bu basamağı atlayıp disiplin önlemleri için başvuruda bulunma hakkına sahiptir.

Şikâyetçi taraf arabuluculuk sürecinin başlatılmasına razı olursa, şikâyetçi taraf ve suçlanan taraf, bir arabuluculuk toplantısına davet edilirler. Birinci toplantıda taraflarla ayrı ayrı görüşülür; daha sonraki aşamada, şikâyetçi tarafın onayı ile taraflar biraraya gelirler. Arabuluculuk süreci sırasında komiteden en az bir kişi hazır bulunmalıdır. Suçlanan taraf toplantıya katılmayı reddederse, kendisini, vakanın disiplin soruşturması ile sonuçlanabileceği konusunda uyarmak gerekir.

Taraflar başarıyla uzlaştırılırsa, komite bir uzlaşma anlaşması hazırlar. Bu anlaşmada, şikâyetçi tarafın ve suçlanan tarafın imzalarıyla, -her iki tarafın da koyabileceği şartlara uyma zorunluluğu saklı kalmak üzere-, anlaşmazlığın tümüyle ve kesin olarak çözüme kavuştuğu belirtilir.

Şikâyetçi tarafın, suçlanan tarafın ve -varsa- diğer tarafların yazılı beyanları, yazılı olarak özetlenerek, kayda geçirilir. Bu kaydın kopyası, istek üzeri-

ne şikâyetçi tarafa da, suçlanan tarafa da verilebilir ve disiplin soruşturması için belge olarak kullanılabilir.

Taraflardan herhangi biri arabuluculuk sürecinin sonuçlarından tatmin olmadıysa veya suçlanan taraf, aleyhindeki iddiayı reddediyorsa; taraflardan herhangi biri, Öğrenci Disiplin Komitesi'ne (suçlanan taraf öğrenciyse), veya İnsan Kaynakları'na (suçlanan taraf öğretim üyesi veya idari personel ise) başvurabilir. Cinsel Taciz Komitesi, şikâyetçi tarafın onayı olmaksızın herhangi bir süreç başlatmamalıdır. Eğer bir disiplin süreci başlatılırsa, Cinsel Taciz Komitesi'nce hazırlanan belgeler, duruma göre Öğrenci Disiplin Komitesi'ne veya İnsan Kaynakları Direktörü'ne sunulur.

3. Disiplin Soruşturması:

Suçlanan taraf bir öğrenci ise, Öğrenci Disiplin Yönetmelikleri (bkz. ilgili Yönerge) uygulanır ve Öğrenci Disiplin Komitesi, gereğini yapar. Eğer vaka önce Cinsel Taciz Komitesi tarafından ele alındıysa, bu komitenin en az bir üyesi, vakayı Öğrenci Disiplin Komitesi'ne sunmak üzere davet edilmelidir. Genel bir kural olarak, cinsel taciz vakalarını ele alan Öğrenci Disiplin Komitesi'nin oluşturulmasında cinsiyet dengesi gözetilir.

Suçlanan taraf öğretim üyesi veya idari personel ise, YÖK Yönetmelikleri ve İş Kanunu hükümleri yürütülür ve İnsan Kaynakları (İK) Direktörü, eşgüdümü sağlar.

İK Direktörü, şikâyeti ve Cinsel Taciz Komitesi'nin sunduğu belgeleri inceler; dosyayı, suçlanan tarafın Dekanına / Direktörüne gönderir. Dekan / Direktör ile İK Direktörü, şikâyetçi tarafın yöneticisinin görüşünü alabilirler ve –varsa– tanıklardan da yazılı açıklamalar isteyebilirler. Vaka önce Cinsel Taciz Komitesi tarafından ele alındıysa, komitenin en az bir üyesi, Dekan / Direktör ve İK Direktörü tarafından, Cinsel Taciz Komitesi'nin raporunu sunmak üzere davet edilir. Suçlanan taraftan yazılı bir ifade istenir ve görüşme yüzyüze yürütülür. Bundan sonra Dekan / Direktör ve İK Direktörü, disiplin soruşturmasının gerekli olup olmadığına karar verirler. Nihai karar, (öğretim üyeleri için) Rektör'ün, (idari personel için) Genel

Sekreter'in onayı ile alınır. Cinsel taciz sebebiyle açılan disiplin soruşturması, iş akdinin feshine yol açabilir.

Sabancı Üniversitesi, bütün işlemlerin, tüm tarafların gizliliğini koruyacak şekilde yürütülmesini teminat altına alır. Raporlama, arabuluculuk, ve/veya şikâyeti inceleme sürecinde yer alan kişiler; gizliliği korumakla ve şikâyeti, konuyla ilişkili bütün kişilerin itibarına saygı göstererek ele almakla yükümlüdürler.

Cinsel Taciz Sıkça Sorulan Sorular

1. Ne tür ilişkiler veya davranışlar yasaklanmıştır?

Çalışanların (öğretim üyeleri, okutmanlar, asistanlar, idari personel), sınıflarındaki öğrencilerle ve üzerlerinde akademik veya kariyer belirleyici otoriteye sahip oldukları –tez veya makale danışmanlığı vb.– öğrencilerle romantik ve/veya cinsel ilişkiye girmeleri yasaktır. Bu yasak, idari çalışanlar arası benzer ilişkilerde de geçerlidir.

Öğretim üyeleri, romantik ve/veya cinsel bir ilişki içinde oldukları öğrenciye, tez danışmanlığı yapamazlar, veya onun tez jürisinde yer alamazlar.

2. “Güç eşitsizliği” nedir?

Bir kişi, diğer bir kişi üzerinde yetki sahibi olduğu bir mevkide bulunuyorsa ve bu yetki aracılığıyla o kişinin akademik veya iş ortamını önemli ölçüde etkileyecek durumda ise, bu bireyler arasında bir güç eşitsizliği/dengesizliği var demektir. Yönetici-çalışan arasında, öğretmen-öğrenci arasında, dekan-öğretim üyesi arasında, profesör-doçent arasında, doçent-yardımcı doçent arasında, okutman-öğrenci arasında, ders veren asistan-öğrenci arasında, böylesi bir güç dengesizliği mevcuttur.

3. “Kurumsal güç” nedir?

Bir kişi, diğer bir kişi üzerinde kurumsal güç kullanmasına izin veren bir yetkiye sahipse, yani, verilen notları, sınav veya tez savunması bağlamındaki değerlendirmeleri, öğretim üyesinin terfisi, hastalık

veya tatil izninin onaylanması vb. kararları etkileyebilecek yetkideyse, “kurumsal güç”ten söz edebiliriz.

4. *Rızaya dayalı ilişkinin, yasaklı ilişki durumuna düşmesini engellemek için, ne tür düzenlemelere gidilebilir?*

Öğretim üyesi veya öğrenci, başka bir öğretim üyesinin, öğrencinin tezine danışmanlık yapmasını veya tez jürisine katılmasını ayarlayabilirler. Eğer ilişki, bir öğretim üyesi ve belli bir sınıfına devam eden öğrencisi arasında ise, öğrencinin, o dersin başka bir sınıfına geçmesi, veya mümkünse, başka bir ders alması sağlanmalıdır.

5. Asistanın /öğretim üyesinin / danışmanın bana cinsel tacizde bulunduğu konusunda şikâyetle bulunursam, o dersteki notlarımın veya performans değerlendirmemin olumsuz etkilenebileceğinden kaygılanıyorum. Ters tepkiyle karşılaşmayacağıma dair ne tür bir güvencem var?

SÜ, bu Cinsel Tacize Karşı Önlem ve İlkeler Belgesi’ni oluşturmak suretiyle; cinsel tacizi ciddi bir suç olarak gördüğünü ve cinsel tacize hiçbir şart altında, hiçbir biçimde müsamaha göstermeyeceğini beyan etmiştir. Şikâyetçinin akademik ve diğer haklarını korumak için her tür önlem alınacaktır. Bu, Üniversitenin en üst yönetiminin vaadidir.

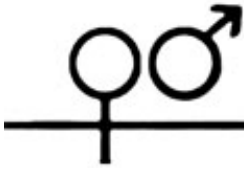
6. Etüt sınıflarımdan birindeki bir kadına/erkeğe delice âşık oldum. Onunla bir defa buluşmamdan bir zarar gelmeyecektir.

Denetleme, öğretme, değerlendirme, yönlendirme, danışmanlık ilişkisi içindeki bireyler arasında romantik ve/veya cinsel ilişkiler, daha yüksek kurumsal yetkiye sahip olan kişinin objektif kararlar almasını engelleyebilir. Bu durum, ‘kişinin şahsi çıkarları ile kamusal veya profesyonel sorumlulukları arasında uyuşmazlık’ olarak tanımlanabilir. Bu nedenle de, öğretim üyesi / personel / lisansüstü öğrenci / lisans öğrencilerine ders veren asistanlar ve öğrenciler arasında olduğu kadar, üst – ast konumundaki yöneticiler ve çalışanları arasında da romantik ve/veya cinsel ilişkiler, uygunsuzdur.

Daha yüksek kurumsal yetkiye sahip kişi olarak siz, daha düşük kurumsal yetkiye sahip olan kişiye zarar verme potansiyelinizi asgariye indirecek önleyici tedbirleri alma sorumluluğunu taşımaktasınız. Bu sorumluluk, örneğin, kişinin, sınıfında olan veya danışmanlık ilişkisi içinde bulunduğu öğrencilerle romantik ve/veya cinsel ilişkiye girmemesini gerektirir. Başka olası davranış seçenekleri arasında: o dersin bitimine kadar ilişkiyi ertelemek veya, romantik duygular beslenen öğrencinin ya sınıfını, ya da danışmanını değiştirmesi, sayılabilir.

Sabancı Üniversitesi

9 Ocak 2007

Ek 3: Mor Sertifika Programı Değerlendirme Anketi Örneği
MOR SERTİFİKA PROGRAMI
DEĞERLENDİRME ANKETİ

Bu değerlendirme anketi, Mor Sertifika Programı'nı ve bu kapsamda düzenlenen etkinlikleri değerlendirmek amacıyla hazırlanmıştır. Değerlendirme anketine vereceğiniz cevaplardan elde edilecek sonuçlar, hem programın başarısını ölçmeye yarayacak hem de programın geliştirilerek daha verimli hale getirilmesini sağlayacaktır. Her bir soru için aşağıdaki sayılardan düşüncenizi ifade edeni işaretleyiniz.

A- PROGRAM	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Program İçeriğinin Yeterliliği	☐	☐	☐	☐	☐
Program Yöntemlerinin Uygunluğu	☐	☐	☐	☐	☐
Atölye ve Tartışmaların Yeterliliği	☐	☐	☐	☐	☐
Verilen Bilgilerin Uygulanabilirliği	☐	☐	☐	☐	☐

B- EĞİTİM SÜRESİ	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Eğitim Süresi	☐	☐	☐	☐	☐
Oturum Süreleri	☐	☐	☐	☐	☐
Atölye Süreleri	☐	☐	☐	☐	☐
Tartışma Süreleri	☐	☐	☐	☐	☐

C- EĞİTMENLER	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Konuya Hakimiyetleri	☐	☐	☐	☐	☐
İfade Yetenekleri ve Sunum Becerileri	☐	☐	☐	☐	☐
Soruları Yanıtlama Becerileri	☐	☐	☐	☐	☐
Katılımı Teşvik Etmeleri	☐	☐	☐	☐	☐
Süreyi Etkin Kullanmaları	☐	☐	☐	☐	☐
Genel Tutum ve Davranışları	☐	☐	☐	☐	☐

D- EĞİTİMLER	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm	☐	☐	☐	☐	☐
Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddet ve Taciz Paneli	☐	☐	☐	☐	☐
Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk	☐	☐	☐	☐	☐
Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet	☐	☐	☐	☐	☐
Toplumsal Cinsiyet ve Edebiyat	☐	☐	☐	☐	☐
Tarih ve Toplumsal Cinsiyet	☐	☐	☐	☐	☐
Sağlıkta ve Hastalıkta Kadın Olmak: Tıp Alanındaki Cinsiyetçi Bakış Açısı	☐	☐	☐	☐	☐
Ergen Ruh Sağlığı	☐	☐	☐	☐	☐
Eğitim Hakkı ve Eğitimde Haklar	☐	☐	☐	☐	☐
Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Siyasetteki Yeri	☐	☐	☐	☐	☐
Toplumsal Cinsiyet ve Medya	☐	☐	☐	☐	☐

E- ATÖLYELER	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Teoriden Pratiğe: Eğitimde Cinsiyet Eşitliği Uygulama Atölyesi	☐	☐	☐	☐	☐
Yaratıcı Yazma Atölyesi	☐	☐	☐	☐	☐
Şiddeti Konuşalım: Şiddet, Cinsel Şiddet ve Şiddetin Ruh Sağlığına Etkisi Atölyesi	☐	☐	☐	☐	☐
Cinsel Taciz Atölyesi	☐	☐	☐	☐	☐
Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Atölyesi	☐	☐	☐	☐	☐

F- EĞİTİM ARAÇLARI	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Eğitim Materyallerinin Yeterliliği	☐	☐	☐	☐	☐
Görsel ve İşitsel Araçların Yeterliliği	☐	☐	☐	☐	☐

G- EĞİTİMİN VERİLDİĞİ SINIFLAR	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Temizlik, Havalandırma, Isıtma, Soğutma, Aydınlatma	☐	☐	☐	☐	☐

H- ORGANİZASYON EKİBİ	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Program Süresince Çıkan Problemlere Ekibin Desteği	☐	☐	☐	☐	☐
Organizasyonun Yeterliliği	☐	☐	☐	☐	☐

I- KONAKLAMA VE ULAŞIM HİZMETİ	1 Çok zayıf	2 Zayıf	3 Orta	4 İyi	5 Çok iyi
Odaların Konfor ve Temizliği	☐	☐	☐	☐	☐
Yemek/ İkram Hizmetleri	☐	☐	☐	☐	☐
Ulaşım ve Karşılama Hizmetleri	☐	☐	☐	☐	☐

Ekleme İstedikleriniz ve Önerileriniz

This image shows a full page of white paper with horizontal dotted lines, typical of primary school writing paper. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Programımıza göstermiş olduğunuz ilgi için teşekkür eder, sizlerle tekrar bir araya gelmeyi dileriz.

Ek 4:**Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Tarama Ölçütleri**

Metinler ve görsel materyalleri, nicelik ve nitelik (metin içeriği, dil) bakımından incelemek mümkündür.

Nicelik

- Kadınların ve erkeklerin metin ve resimlerde sayısal olarak varlığı.
- Kız çocuklarının ve erkek çocuklarının metin ve resimlerde sayısal olarak varlığı.
- Kız ve erkek çocukların bulundukları faaliyetlerin sayıları. (Faaliyet kategorileri: bilimsel, fiziksel, sanatsal, ev içi ve iş hayatı)
- Kadınlar ve erkekler için sınıflandırılmış meslekler ve farklı mesleklerde kadın ve erkeklerin sayısal olarak varlığı.
- Metin yazarlarında kadın ve erkek sayısı.

Nitelik**Metinlerin içeriği:**

- Kadınlık ve erkeklik standartları nasıl çizilmiş ve nasıl ifade edilmiş?
- Hikayelerdeki kahramanlar kimler? Roller nasıl dağılmış; kurtarıcı ve kurtarılan kimler? Sorunları kim nasıl çözüyor?
- Kadınların ve kız çocuklarının başarıları kendi inisiyatif ve zekalarına mı dayandırılıyor, yoksa güzel/sempatik/iyi kalpli olmalarına ve/veya bir erkeğe/erkek çocuğa bağlılıklarına mı?
- Toplumsal cinsiyet rolleri değiştirilirse hikaye anlatılabilir mi?
- Toplumsal cinsiyet rolleri, karakter özelliği veya doğal davranış biçimi olarak yansıtılıyor mu?
- Erkekler/erkek çocuklar güç sahibi mi, çevikler mi, lider konumdadırlar mı, karar veriyorlar mı ya da bunları kadınlar/kız çocukları mı yapıyor?
- Aile ilişkilerinde kimin sözü geçiyor? Ataerkil aile kavrayışı, erkek egemen aile tasviri mi sunuluyor? Annelik ve babalık rolleri toplumsal cinsiyet açısından dengeli olarak belirlenmiş mi?

- Eşitsiz bir sosyal rol dağılımı sorgulanmadan kabul ediliyor mu? Kadınların ev dışında da toplumsal roller almış olarak gösterilmesine, yalnızca geleneksel rollerde gösterilmekle yetinilmemesine dikkat edilmiş mi? Kadın, karar mekanizmalarında bulunmayı içeren ve yönetici rollerde de gösterilmiş mi? Otorite konumlarında sunuluyor mu? Salt koruyucu-besleyici rollerde mi sunuluyor?
- Özcü önermeler var mı? (adeta doğuştan gelen, “doğamız itibariyle sahip olduğumuz”, değişmeyen, dış etkenlerden etkilenmeyen özelliklerin olduğunu varsayan ya da savunan önermeler)
- Normatif önermeler var mı? (normatif düşüncelerin, yani yorum ve kanaate dayanan ve yanlışlanamayan düşüncelerin, bilgi önermesi olarak sunulması; olgular/bilgiler ile yorumların/görüşlerin/dileklerin birbirine karışması; “yorumun/kanaatin/isteğin” “olgu/bilgi” olarak sunulması)

Dil:

- Toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil kullanılmış mı? Hangi noktalarda dil toplumsal cinsiyet duyarlılığından uzaklaşıyor?

Görsel Materyalleri:

- Kıyafetlerde, oyunlarda, örneklerde cinsiyetçi yaklaşım var mı? (evciliğin vb. kızlara, askercilik, doktorculuk ve benzerlerinin, sporun erkeklere yakıştırılması vb.)
- Kadın ve erkekler birbirlerine eşit muamele eden ve saygı gösteren bir şekilde temsil edilmiş/resimlendirilmiş mi?
- Kadınların ev dışında da toplumsal roller almış olarak gösterilmesine, yalnızca geleneksel rollerde gösterilmekle yetinilmemesine dikkat edilmiş mi?
- Toplumsal cinsiyet açısından tarafsız olduğu varsayılan alanlar, gerçekten tarafsız bir şekilde mi yansıtılmış? “Devlet”, “Millet”, “Uluslararası İlişkiler” gibi tarafsız kabul edilen alanlar nasıl betimleniyor? Örneğin; devlet memurları, iş adamları resimlerde hep erkek mi?

MOR SERTİFİKA PROGRAMI					
30 HAZİRAN-4 TEMMUZ 2009, SABANCI ÜNİVERSİTESİ TUZLA KAMPÜSÜ, İSTANBUL					
GÜNLER	SAAT	A GRUBU	KONULAR	B GRUBU	KONUŞMACILAR VE YER A GRUBU B GRUBU
26.06.2009 PAZARTESİ	16.30-17.30	Sabancı Üniversitesi Tanıtımı ve Kampus Turu			Sabancı Üniversitesi Tanıtım Ofisi SSBF G062
	18.30	Mor Sertifika Programı Bilgilendirme Toplantısı			Mor Sertifika Proje Ekibi
	19.30	Akşam Yemeği ve Tanışma Etkinliği			PİGASTRO CAFE, HAVUZBAŞI
30.06.2009 SALI	08.30-09.00	AÇILIŞ TÖRENİ			Eğitim Yöneticisi, Eğitim Merkez Müdürü, Eğitim Görevlileri ve Protokol
	09.10-10.00	Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı Sabancı Vakfı: BMOP Hibe Programı ve Toplumsal Gelişme Hibe Programı			Yrd. Doç. Dr. Hülya ADAK Filiz Bıkmen BUGAY, Sabancı Vakfı SSBF G062
	10.15-11.45	Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm	Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm		Doç. Dr. Ayşe Betül ÇELİK SSBF1098
	13.00-13.50	Yaratıcı Yazma Atölyesi	Teoriden Pratiğe: Eğitimde Cinsiyet Eşitliği Uygulama Atölyesi	Gülâyşe KOÇAK SSBF 1096	Eylem BALKAN Neşe AKTUĞ SSBF 1098
	14.05-14.55	Teoriden Pratiğe: Eğitimde Cinsiyet Eşitliği Uygulama Atölyesi	Yaratıcı Yazma Atölyesi	Eylem BALKAN Neşe AKTUĞ SSBF 1096	Gülâyşe KOÇAK SSBF 1098
	15.10-15.30	Film Gösterimi: Tabu	Film Gösterimi: Tabu	Ayten SÖNNMEZ SSBF 1096	Ruken ALP SSBF 1098
	15.30-16.40	Değerlendirme Atölyesi	Değerlendirme Atölyesi	Ayten SÖNNMEZ SSBF 1096	Ruken ALP SSBF 1098

Akşam Etkinliği	19.30-21.30	Meslektaş Buluşması ve Film Gösterimi	Film Gösterimi: Oyun (Pelin Esmer) Üniversite Merkezi, Sinema Salonu		
	01.07.2009	Şiddetli Konuşalım: Şiddet, Cinsel Şiddet ve Şiddetin Ruh Sağlığına Etkisi Atölyesi	Doç. Dr. Ayşen Ufuk SEZGİN SSBF G062		
ÇARŞAMBA	13.00-13.50	Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddet ve Taciz Paneli	Öğr. Gör. Feray KABALCIOĞLU Harran Üniversitesi SSBF G062		
	14.05- 14.55	Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk	Cinsel Taciz Atölyesi	Yrd. Doç. Dr. Kadriye BAKIRCI SSBF 1096	Yrd. Doç. Dr. Hülya ADAK SSBF 1098
	15.10-16.10	Cinsel Taciz Atölyesi	Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk	Yrd. Doç. Dr. Hülya ADAK SSBF 1096	Doç. Dr. Kadriye BAKIRCI SSBF 1098
	16.20- 17.20	Değerlendirme Atölyesi	Değerlendirme Atölyesi	Ayten SÖNNMEZ SSBF 1096	Ruken ALP SSBF 1098
	19.00-21.00	Okuma Tiyatrosu: İşte Böyle Güzelim		Üniversite Merkezi Sinema Salonu	
	02.07.2009	09.00-09.50	Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet	Matematik, Doğa Bilimleri ve Toplumsal Cinsiyet	Prof. Dr. Alev TOPUZOĞLU SSBF 1096
PERŞEMBE	10.05-10.55	Toplumsal Cinsiyet ve Edebiyat	Feminist Tarih Yazımı	Prof. Dr. Sibel IRZİK SSBF 1096	Zeynep KUTLUATA SSBF 1098
	11.10- 12.00	Feminist Tarih Yazımı	Toplumsal Cinsiyet ve Edebiyat	Zeynep KUTLUATA SSBF 1096	Prof. Dr. Sibel IRZİK SSBF 1098
	13.00- 13.50	Sağlıkta ve Hastalıkta Kadın Olmak: Tıp Alanındaki Cinsiyetçi Bakış Açısı		Dr. Ayşecan TERZİOĞLU, Koç Üniversitesi SSBF G062	
	14.05- 14.55	Ergen Ruh Sağlığı		Yrd. Doç. Dr. Beril TAŞKIN, Maltepe Üniversitesi SSBF G062	

03.07.2009	15.10- 16.40	Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Atölyesi MEB Faaliyetlerinin Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Açısından Değerlendirilmesi	Yrd. Doç. Dr. Deniz Tarba CEYLAN Dr. Sevim CAN, Talim ve Terbiye Kurulu SSBF G062	
	16.40- 17.40		Sabancı Eğitim Görevlisi SSBF 1096	Sabancı Eğitim Görevlisi SSBF 1098
	09.00-09.50		Sabancı Eğitim Görevlileri SSBF G062	
	10.05 -10.55		Aytaç ŞAŞMAZ, Eğitim Reformları Girişimi SSBF G062	
CUMA	11.10-12.00	Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Siyasetteki Yeri	Serap ÖREN, KADER SSBF G062	
	13.00- 14.30	Toplumsal Cinsiyet ve Medya Paneli	Emine ÖZCAN, Bianet Çiğdem MATER, Mithat Alam Film Merkezi, Boğaziçi Üniversitesi Ayça GÜNAYDIN, Feminist Yaklaşımlar Amargi Kolaylaştırıcı: Ruken ALP, Sabancı Üniversitesi SSBF G062	
	14.45- 16.15		Ülkü SONGÜL, FILMMOR	
	16.30- 17.20		Sabancı Eğitim Görevlisi SSBF 1096	Sabancı Eğitim Görevlisi SSBF 1098
	09.00-12.30	ŞEHİR TURU: Dolmabahçe Sarayı Müzesi ve Rumeli Hisarı Müzesi		
CUMARTESİ	12.30-13.30	Sabancı Müzesi Gezisi ve Etkinliği		
	14.00-14.50	Kadınların Bilgiyle İlişkisi Mor Sertifika Kapanış Konuşması	Doç. Dr. Elif Ekin AKŞİT, Ankara Üniversitesi Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi	
	14.50-15.30	Mor Sertifika Programı Değerlendirmesi	Yrd. Doç. Dr. Hülya ADAK Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi	
	15.30- 16.30	Kapanış Kokteyli ve Katılımcılara Belge Dağıtımı	Eğitim Yöneticisi, Eğitim Merkez Müdürü, Eğitim Görevlileri ve Protokol Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi	

Toplumsal Cinsiyete Giriş Atölyesi, Şanlıurfa, Nisan 2009.

Mor Sertifika Programı, İstanbul, Temmuz 2009.

Sabancı
Üniversitesi

SABANCI VAKFI

Birleşmiş Milletler Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı

ISBN 978-605-88968-1-9

9 786058 889681